IV. E. 166 B

H. xxx

33357/B 18/l

W. LEURS,

GRP 11/52

LEURS, W.

GRD
11/52

42600

VERHANDELINGEN

BEKROOND

MET DEN PRIJS VAN HET LEGAAT,

VAN DEN HEERE

JOHANNES MONNIKHOFF.

EERSTE STUK.

TE AMSTERDAM, BIJ
LODEWYK VAN ES,
MDCCXCIV.

Verwijderd K. B.

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

DOOR KONST EN BROEDERSCHAP VERBONDEN,
DE HANDEN IN ELKAêR TE SLAAN;
OM BREUKEN-KENNIS TE DOORGRONDEN,
EN VOORTS WAT WEETLUST VINDT GERAêN;
GESTAAG NAAR VORDERING TE HAAKEN,
GELIJK DE KRULVEêR OM HAAR SPIL;
EN KONST DOOR TOEDOEN TE VOLMAAKEN;
WAS 'T DOELWIT BIJ DEN LAATSTEN WIL
VAN MONNIKHOFF, DIE, DOOR BELOONING,
DEN MOED VAN MEDEDINGERS WEKT;
TERWIJL DIT GOUD, BIJ HUNN' BEKROONING
TOT PRIJS VOOR D' OVERWINNAAR STREKT.

B.

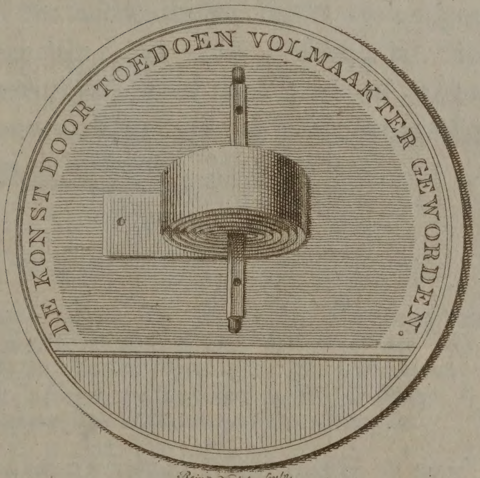

Reinʳ Vinkeles, sculp.

ANDWOORD

OP DE

VRAAG:

„ Wat zijn Breuken? welke eene mogelijke
„ verſcheidenheid, zo ten aanzien der enkelde
„ als ſaamengeſtelde, kan bij dezelve plaats heb-
„ ben? en welke Ontleed- en Heel-kundige
„ Waarneemingen, aan Lijken en bij Breukſnijdin-
„ gen gedaan, ſtrekken ter ſtaaving van zulke
„ eene onderſcheiding, die den grond moet
„ leggen der noodzaakelijke kunde van een goed
„ Breukmeester, om zich dezelve, bij eene
„ kunstbewerking, voor den geest te kunnen
„ vertegenwoordigen, en 'er zijne behandeling
„ naar in te richten?"

DOOR

WILLEM LEURS,

Chirurgijn Major bij de Gardes du Corps van Zijne Doorl. Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nasſau, &c. &c. &c., Heelmeester in 's Hage, en Lid van verſcheide Maatſchappyen van Kunsten en Wetenſchappen.

WAARAAN DE GOUDE EERPENNING IN DEN JAARE 1794 IS TOEGEWEEZEN.

INHOUD.

Inleiding . . . . . . bladz. 1

EERSTE AFDEELING.

Bepaaling eener Breuk . . . — 3

TWEEDE AFDEELING.

Over de meest mogelyke verscheidenheid der Breuken, en derzelver Ontleed- en Heelkundige bevestiging . . . . — 5

I.

OVER DE GEWOONE BREUKEN.

A) *De Lieschbreuk* . . . . — 9
B) *De Dijebreuk* . . . . . — 83
C) *De Navelbreuk* . . . . — 96

II.

OVER DE MINDER GEWOONE BREUKEN.

A) *De Buikbreuk* . . . . — 109
B) *De Breuk van het eironde Gat* . . — 120
C) *De Bilnaadbreuk* . . . . — 124
D) *De Schedebreuk* . . . . — 128

III.

OVER DE ZELDZAAME BREUKEN.

A) *De Rugbreuk* . . . . — 133
B) *De Lendenbreuk* . . . . — 134
C) *De Breuk door het Heiligbeen* . . — 135

VERHANDELING

OVER

DEN AART EN DE VERSCHEIDENHEID

DER

BREUKEN;

DOOR

WILLEM LEURS.

Nimmer konden Bezorgeren van het Legaat van den roemwaardigen Heere J. MONNIKHOFF het oogmerk der volmaakinge van een onderwerp, geheel aan hunne zorg toevertrouwd, onzes inziens, beter bereiken, dan in deeze hunne Eerste Vraag, ter beantwoordinge voor testellen:

„ Wat zijn Breuken *(Herniæ)*? welke eene
„ mogelijke verscheidenheid, zoo ten aanzien
„ der enkelde als zamengestelde, kan bij dezel-
„ ve plaats hebben? en welke Ontleed- en
„ Heel-kundige Waarneemingen aan lijken en
„ bij breuksnijdingen gedaan, strekken ter staa-
„ ving van zulke eene onderscheiding, die den

„ grond moet leggen der noodzaakelijke kunde „ van een goed Breukmeester, om zig dezelve, bij eene kunstbewerking, voor den Geest „ te kunnen vertegenwoordigen, en 'er zijne „ behandeling naar interichten?"

Twee Afdeelingen zullen het volgende antwoord uitmaaken: de eerfte zal flechts kortlijk de bepaaling eener Breuk bevatten; in de tweede zullen wij de meest mogelijke verfcheidenheden, welke de ondervinding in dit gebrek heeft opgeleverd, aantoonen, en al het geftelde daarin, met bewijzen, uit de Ontleed- en Heelkundige Waarneemingen der beste Schrijveren getrokken, bevestigen.

In alles zullen wij trachten geregeld, kort en duidelijk te zijn — en daar het ons toefchijnt, dat men, met betrekkinge tot het tweede lid der vraage, alleenlijk *eene Ontleedkundige Ziektekunde van het geheele Leerftuk der Breuken* bedoelt, zullen wij van derzelver oorzaaken, kenmerken, gevolgen en behandeling niet fpreeken, dan alleen in enkelde gevallen, voor zo ver zulks, ter ophelderinge van het een of ander mogte nodig zijn.

Dat, voor het overige, het onzijdig oordeel dier bevoegde kunstrechteren beflisfe, in hoe verre wij, aan het belangrijk oogmerk deezer vraage, voldaan hebben.

EERSTE AFDEELING.

WAT ZYN BREUKEN (HERNIÆ)?

§. 1.

Reeds van de vroegſte tijden der Genees- en Heel-kunste, noemde men de uitzakking van het net of den darm, buiten den buik, eene Breuk (*Hernia*); om dat men meende, dat hier bij het buikvlies geſcheurd was. De uitmuntende CELSUS (*a*) geeft hiervan, reeds voor zestien eeuwen, een bewijs.

§. 2.

De Grieken echter, die door het woord κηλη, *cele*, niet alleen eene darm- of net-breuk verſtonden, maar ook de meeste opzwellingen van den bal en balzak, en ſommige andere gebreken daar onder begrepen, hebben den grond gelegd tot eene vroege, en tot heden doorgedrongene dwaling, om naamlijk, door het woord *Breuk*, niet alleen de uitgezakte ingewanden te bedoelen, maar te gelijk alle andere uitſpattingen,

(a) *De Re Medica. Lib.* VII. *pars* II. *Cap.* III. *Sect.* I. *p.*415 *.Edit. Par.* 1772.

ſcheuren of uitzettingen van vliezen, en vooral de eigene gebreken van den bal en balzak.

§. 3.

En, ſchoon de opzwellingen van den bal en zaadſtreng, door CELSUS (*b*) zeer onderſcheidenlijk met den bijzonderen naam van *Ramex* (ſpat) genaamd zijn; hebben nogthans, laateren, uit de zo even (§. 2.) aangewezene dwaaling der Grieken, onverſchillig den naam van *Ramex* zo wel aan de uitzakking der buiks-ingewanden, als aan de opzwelling en gebreken van den bal en balzak, gegeven, en beiden deeze zeer onderſcheidene gebreken, dan eens *Hernia* en dan eens *Ramex* genoemd.

§. 4.

Anderen eindelijk, door het misverſtand der Ouden (§. 1.) insgelijks medegevoerd, hebben aan eene breuk den naam van Scheurſel (*Ruptura*) toegeëigend — en vandaar, de zo zeer verſchillende naams-verwarringen en betekenisſen, welken men van alle tijden aan eene Breuk gegeven heeft, en welke ten dien opzichte den grond tot veele en aanhoudende dwaalingen gelegd hebben.

(*b*) L. C. *Sect.* V. *p.* 425.

§. 5.

De besten der hedendaagſche Schrijveren echter, die over dit onderwerp gehandeld hebben, bepaalen dit woord naauwkeuriger, en verſtaan door eene Breuk (*Hernia*): *eene uitwijking van één of meer ingewanden des ligchaams, uit hunne natuurlijke holligheid, in eene tegennatuurlijke plaats naar buiten, meestäl eene zichtbaare zwelling onder de huid voordbrengende*: en het is deeze bepaaling, onder welke het ons toeſchijnt, dat de vraag: *wat zijn Breuken*? moet verſtaan worden.

TWEEDE AFDEELING.

OVER DE MEEST MOGELIJKE VERSCHEIDENHEID DER BREUKEN, EN DERZELVER ONTLEED- EN HEEL-KUNDIGE BEVESTIGING,

§. 6.

Geene ziekte, in het verbazend aantal van die welken men Heelkundig kan noemen, is aan meer verſcheidenheid onderhevig, dan de breuken: de beroemdſte en ervaarenſte Mannen in de kunst, erkennen zulks, en de ondervinding bevestigt hunne gezegden.

§. 7.

Vrij algemeen is men gewoon, de Breuken te onderſcheiden:

I.) ten aanzien van haare plaats, en

II.) wegens de deelen die 'er in bevat zijn.

§. 8.

De Breuken komen aan het *hoofd*, de *borst* of aan den *buik* en het *bekken*: gevolglijk kan men haar deswegen verdeelen, in

Hoofdbreuken,

Borstbreuken, en in

Buikbreuken, waar onder die van het bekken begrepen zijn.

§. 9.

De twee (§. 8.) eerstgenoemde, ik meen de *hoofd-* en *borst-breuken*, ſchoon derzelver beſtaan, door de waarneemingen van beroemde Heelkundigen bevestigd zij geworden; en ik zelf, met betrekking tot de eerſte, in een jong Edelman van 18 jaaren, nog voor weinig tijds, een aanmerkelijk voorbeeld gezien heb, ſchijnt het mij echter toe, dat geene deezer, tot onze voorgenomene taak behooren; als alleenlijk die breuken bedoelende, welke niet zo zeer tot de Heelkunst

in 't algemeen, als wel tot die welke tot de kundigheden van een goed Breukmeester betrekking hebben; en het is daarom, dat wij ons alleen tot de derde ſoort, *de breuken, die in den omtrek van den buik en het bekken voorkomen*, bepaalen zullen.

§. 10.

Bijna geen deel van den geheelen omtrek des buiks is er, of er hebben zig één of meer van deszelfs ingewanden, op eene tegennatuurlijke wijze ſomwijlen verplaatst, en des Breuken voordgebragt, die ten deezen opzichte, en naar de deelen die er in bevat werden, onderſcheidene naamen ontvingen.

Naar derzelver plaats, noemde men ze: *Lieschbreuken*, *Schaambreuken*, *Balzaksbreuken*, *Dijebreuken*, *Navelbreuken*, *Buikbreuken*, *Breuken van het eironde gat*, *Bilnaadsbreuken*, *Schedebreuken*, *Rugbreuk* en *Lendenbreuk*.

Met opzicht tot de deelen, die er in bevat zijn: *Darmbreuk*, *Netbreuk*, *Blaasbreuk*, *Maagbreuk*, *Miltbreuk*, *Leverbreuk*, *Breuk der Lijfmoeder*, *Breuk der Eiêrnesten*, enz. — Terwijl deeze naamen aan even zo veel verſcheidenheid onderhevig zijn, als er verſchillende ingewanden in eene Breuk te gelijk kunnen plaats hebben.

§. 11.

Dan, eene betere onderfcheiding, zo het ons voorkomt, is, wanneer men de Breuken verdeeld, in

I.) gewoone,
II.) minder gewoone, en
III.) zeldzaame Breuken.

Door *gewoone Breuken*, verftaan wij de liesch- fchaam- balzaks- dije- en navel-breuken.

Door *minder gewoone*, de Breuken van den buik, van het eironde gat, van den bilnaad, en van de fchede.

Terwijl wij eindelijk, onder *de zeldzaamen*, de rug- en lenden-breuk bevatten, en hierbij nog eene Heiligbeensbreuk voegen zullen.

§. 12.

Tevens zullen wij om aan het waare oogmerk der vraage, met de meest mogelijke naauwkeurigheid, te voldoen, ons tot alle mogelijke verfcheidenheden, zo wel der enkelde als zamengeftelde Breuken, in ieder der verfchillende, en zo even (§. 11.) opgetelde breukfoorten, bepaalen; en deswegen met *de gewoone Breuken* beginnen.

I.

OVER DE GEWOONE BREUKEN EN DERZELVER VERSCHEIDENHEID.

§. 13.

Door *gewoone Breuken*, verſtaan wij de zodanigen, welke over het geheel, het menigvuldigst voorkomen, en langs de natuurlijke buiksopeningen zig voordoen: hier onder behooren A.) de *Lieschbreuk* met de daaruit voordkomende *Schaam-* en *Balzaks-breuk*; B.) de *Dijebreuk*; en C.) de *Navelbreuk*.

A.) DE LIESCHBREUK.

§. 14.

De Lieschbreuk (*Hernia inguinalis* of *Bubonocele*,) is de uitzakking van eenig ingewand uit den buik of het bekken, door de ſpleet der uitwendige ſchuinſe buikſpieren, gewoonlijk den buikring (*Annulus*) genaamd.

Wanneer de uitgezakte ingewanden tot binnen de liesch zig blijven bepaalen, behoudt deeze Breuk den naam van *Lieschbreuk*; doch wanneer zij, bij vrouwen, tot in de lip der ſcha-

melheid doordringen, en deeze doen opzwellen, noemt men ze Schaambreuk (*Hernia pudenda*); en bij het manlijk geſlacht tot in den balzak nederzinkende, word dezelve Balzakbreuk (*Hernia ſcrotalis*, of, *Oscheocele*) genaamd.

Wij oordeelden, om alle verwarringen voortekomen, deeze Breuken, de *Liesch- Schaam-* en *Balzaks-breuk* naamlijk, onder éénè afdeeling te moeten betrekken, en de bijzondere verſcheidenheden die zig in dezelven kunnen opdoen, met elkander gemeen te houden.

§. 15.

Dan, willen wij een juist denkbeeld van de verſcheidenheid deezer (§. 14.) Breuken vormen, zal het allernoodzaakelijkst zijn, dat wij de deelen die hierin betrokken zijn, vooraf een weinig nader in hunnen natuurlijken ſtaat leeren kennen.

De Heer RICHTER (*c*) geeft er ons, onder anderen, als wij ſlechts eenige weinige Ontleedkundige misſtellingen uitzonderen, eene zeer goede beſchrijving van, en welke wij, om derzelver kortheid en duidelijkheid, hebben verkozen te volgen: zij is deeze: „ Even boven de

(*c*) Verh. over de Breuken D. I. bl. 25.

„ fchaambeenderen, maaken de vezelen der uit-
„ wendige fchuinfche buikfpieren, aan beide
„ de zijden, daar zij van elkanderen wijken,
„ eene langwerpige fpleet, welker onderfte punt
„ naar de vereeniging der fchaambeenderen en
„ de bovenfte naar het heupbeen gekeerd is."

„ Deeze fpleet heet den *Buikring*. Bij man-
„ nen daalen de zaadvaten door dezelve in den
„ balzak; bij vrouwen gaan de ronde banden
„ der Lijfmoeder door dezelve. Achter deeze
„ fpleet, die alleen met het vetvlies en de
„ evengenoemde deelen bedekt is, ligt onmid-
„ lijk het buikvlies."

„ Als de drukking der ingewanden, door eeni-
„ ge oorzaak vermeerderd wordt, wijkt het
„ buikvlies, laat zig uitrekken, dringt in de
„ gedaante van een kleinen zak, door den buik
„ ring onder de huid, en ligt dezelve tot een
„ gezwel in de hoogte, dat altoos eerst uitwen-
„ dig, juist op de plaats van den buikring zig
„ vertoont."

„ Altoos volgen de ingewanden dit wijkend
„ deel van het buikvlies; altoos vullen zij hier-
„ om den zak, die op deeze uitgerekte plaats
„ gevormd wordt, en altoos vaaren zij voort
„ hunne uitrekkende kragt tegen denzelven in
„ het werk te ftellen."

„ Wanneer zij grooter wordt, zakt zij, bij

„ de mannen in den balzak, en wel in het vet-
„ vlies van den zaadſtreng, of de zogenaamde
„ ſchederok van denzelven; maar bij vrouwen
„ in het vetvlies van de eene of andere lip der
„ ſchamelheid."

„ Het geheele gezwel, dat men eene breuk
„ noemt, beſtaat dus uit de uitwendige huid
„ des balzaks, uit het vetvlies, en uit den
„ breukzak. Deeze heeft doorgaans de gedaan-
„ te van eene langwerpige peer; het breedſte
„ gedeelte ligt onder in den balzak, en wordt
„ de *bodem*, het ſmalſte gedeelte ligt in en on-
„ der den buikring, en wordt de *hals* des breuk-
„ zaks genaamd."

„ De bal en zaadſtreng liggen altoos buiten
„ den breukzak; de bal aan zijne onderſte en
„ achterſte zijde, en de zaadſtreng achter den-
„ zelven."

Wij hebben hier, behoudens opgemelde uitzondering, niets bij te voegen, dan alleenlijk, dat in deeze Breuken, meestal den omgewonden darm (*intestinum ileum*) of het net (*omentum*) ieder alleen, of beiden te gelijk, gevonden wordt; wordende, wanneer het eerſte gebeurt, Darmbreuk, (*Hernia Intestinalis*, of, *Enterocele*), wanneer het tweede plaats heeft, Netbreuk (*Hernia Omentalis* of *Epiplocele*), en wanneer darm en net beiden te gelijk in den breukzak ge-

zakt zijn, Darm- Netbreuk (*Entero-Epiplocele*) genaamd.

§. 16.

Dan, hoe verbazend wijkt somwijlen de Natuur van deezen (§. 15.) haaren gewoonen weg af, en vormt in gemelde gebreken een aantal verscheidenheden, wier naauwkeurige kennis den beoefenaar der Heelkunste, en bovenal, een' goed Breukmeester, ten uitersten nodig te weeten zijn, om, gelijk de inhoud der vraage zeer wijzelijk bedoelt, *dezelve bij eene kunstbewerking voor den Geest te kunnen vertegenwoordigen, en er zijne behandeling naar interichten.*

§. 17.

Wij zullen deeze verscheidenheden bepaalen:

a.) Tot die, welken buiten den breukzak gevonden worden;

b.) Tot die, welken de breukzak zelve uitmaakt; en eindelijk

c.) Tot die, welken de ingewanden, binnen den breukzak bevat, opleveren.

a.) VERSCHEIDENHEDEN, VOORKOMENDE IN DE DEELEN BUITEN DEN BREUKZAK.

§. 18.

Deeze verſcheidenheden hebben hunne betrekking:

op de algemeene bekleedzelen;
op de bovenbuiksvaten;
op den zaadſtreng; en
op den zaadbal.

VERSCHEIDENHEDEN IN DE ALGEMEENE BEKLEEDZELEN.

§. 19.

De verſcheidenheden welke men in de huid die de Breuk bedekt, waarneemt, en meestendeels beſtaan in derzelver kleur, die dan eens natuurlijk, dan rood, ontſtoken, paarsch of zwartkleurig, en met verſtorvene vlekken is, ſomwijlen zig ſlap, en bij een ander wederom geſpannen voordoet, zijn zo algemeen en zo zichtbaar, dat zij geene nadere Ontleed- en Heelkundige opheldering vereiſchen.

§. 20.

Van meer aanbelang voor den Breukmeester is het, dat hij weete, dat deeze huid (§. 19.) zig somwijlen met den Breukzak vereenigt; en des bij eene operatie, wanneer men meenen zoude alleen de huid te doorsnijden, tevens den breukzak zoude klieven, en veelligt de ingewanden binnen denzelven beledigen. —— De, in de Breuken zo zeer beroemde ARNAUD *(d)*, geeft onder anderen hier een voorbeeld van: bij de kunstbewerking op eene aangeborene breuk, vond hij den breukzak zo dun, en met de huid vastgegroeid, dat hij, bij de eerste insnijding, terstond de huid en den breukzak doorsneed. —— De Heer LE BLANC *(e)* zag mede zulk een voorbeeld, waarin men, meenende alleen de huid te doorsnijden, tevens den breukzak, die dun en aan de huid vereenigd was, kliefde, en den darm kwetste: de darm was in dit geval insgelijks aan den breukzak vastgegroeid.

§. 21.

Het vetvlies, onder de huid gelegen, is mede

(d) *Mem. de Chir. p.* 52.
(e) Heelkundige Operatien D. II. bl. 213.

zeer verfcheiden, en fomwijlen zeer dun, of ontbreekt geheel tusfchen de huid en den breukzak, waarvan de waarneemingen der Heeren ARNAUD en LE BLANC, zo even (§. 20.) aangehaald, de voorbeelden opleveren.

Bij fommige anderen en vooral bij vette lieden is het vetvlies veelmaalen zeer dik, en belemmert niet weinig de ontblooting van den breukzak. — De Heer KRAGTINGH (*f*) opereerde eene weleer verzworene en thans op nieuw beklemde Lieschbreuk, en zegt, dat het lidteken van de huid, waardoor de opening dwars gefchieden moest, en de affcheiding van het vetvlies, van den breukzak, in dit geval hem veel moeite kostte.

§. 22.

Insgelijks heeft men waargenomen, dat er eene verzameling van etter (*abfces*) tusfchen de huid en den breukzak, in het vetvlies, zig bevond: ELLER (*g*) fpreekt van een geval, waarin de Heelmeester, bij het openen van het *abfces* tevens den darm kwetfte.

§. 23.

(*f*) Verh. van het Genootfchap ter bevordering der Heelk. te Amft. D. II. bl. 153.

(*g*) *Medicinisch Chirurg. Wahrnehmungen f.* 20.

§. 23.

Somwijlen zijn één of meer der lieschklieren in het vet, vóór den breukzak gelegen, zeer gezwollen; en kunnen het geval onzeker en de operatie moejelijk maaken: de Heer ELSE *(h)* deelt hier van eene waarneeming mede: bij de ontleeding van een man, welke aan de toevallen eener beklemde breuk geſtorven was, en wiens geval men voor eene gezwollen lieschklier *(bubo)* had aangezien, vond men deeze gezwollen klier in de daad, doch achter dezelve een klein ſtuk darms beklemd, dat door de klier geheel bedekt was.

VERSCHEIDENHEID IN DEN LOOP DER BOVENBUIKSVATEN.

§. 24.

Bij het doen der operatie op de liesch-en balzaks-breuk, heeft men, in gewoone gevallen naauwlijks, of niet, voor eenige bloedſtorting van belang te vreezen. De bovenbuiksvaten zijn meestal de eenigen die hierbij in aanmerkinge komen; doch hunne gewoone plaats, in eenen

(h) *Medical Obſerv. and Enquiries, Vol.* IV.

vrij verren afſtand van den buikring, maakt de vrees hier voor, bijna van geen aanbelang. — Dan, de ondervinding heeft ook hierin eene verſcheidenheid getoond, welke het noodzaakelijk is, optemerken.

§. 25.

Somtijds naamelijk, ligt de opening van den breukzak aan de buitenzijde van de *vaſa epigaſtrica*, en deeze vaten gaan als dan onder den breukzak door, om naar de rechte buikſpier opteklimmen (*i*). — In andere gevallen is de doorzakking van het buikvlies, en de daarvan gemaakte breukzak, aan de binnenzijde van de bovenbuiksvaten, wanneer dan ook de bovenbuiksflagader, over den breukzak heen, naar de rechte ſpier opklimt. — Van beide ſoorten heeft de beroemde Hoogleeraar A. BONN (*k*) voorbeelden in lijken gevonden, en bewaard daarvan de afbeeldingen.

(*i*) CAMPER *Dem. Anat. path. Lib.* 2. *Cap.* 2. §. 3. p. 5.

(*k*) Holl. Maatſchappij der Wetenſchappen te Haarlem, D. XX. ſt. 2. bl. 511.

§. 26.

Dat er ook aanmerkelijke bloedvaten, bij het doorſnijden van den breukzak kunnen gekwetst worden, en eene hevige bloedſtorting kunnen veroorzaaken, is niet zonder voorbeeld: het geval, door den beroemden Hoogleeraar T. SCHWENCKE (*l*) medegedeeld, in welk men, bij eene kunstbewerking, op eene beknelde balzaksbreuk, bij het doorſnijden der bekleedzelen van den breukzak, eene zodanige bloedſtorting kreeg, dat men het gekwetſte vat moest onderſcheppen en binden, ſtrekt hiervan, onder anderen, ten bewijze.

VERSCHEIDENHEDEN MET OPZICHT TOT DE ZAADSTRENG EN DE ZAADVATEN.

§. 27.

Uit de beſchouwing van eene gewoone liesch- en balzaks-breuk (§. 15.) hebben wij gezien, dat de zaadſtreng (*funiculus ſpermaticus* altoos achter den breukzak gevonden wordt; en des

(*l*) *Ibid.* D. IV. bl. 133.

bij het klieven der bekleedzelen en van den breukzak, van vooren niet kan gekwetst worden.

§. 28.

Dan, deeze (§. 27.) ligging is niet altoos zeker. Men heeft verscheidene voorbeelden, dat de zaadstreng, *boven*, *vóór* en *ter zijde* den breukzak gevonden is: en dit moet altoos plaats hebben, wanneer de breukzak niet door den buikring, maar gelijk, onder anderen, PETIT (*m*) zegt waargenomen te hebben, „ naast denzelven, „ door de peesvezelen van de uitwendige schuin„ sche buikspier, die den buikring maaken", doorgaat.

SCHMUCKER (*n*) verhaalt de operatie op eene balzaksbreuk, in welke hij, onder anderen, als eene bijzonderheid aantekent, dat de zaadstreng bij deezen lijder, boven den breukzak lag. —— „ En", zegt deeze uitmuntende Heelmeester (*o*) „ ik heb in Parijs ook zulk een „ geval gezien: een groot en geoefend Heel„ meester sneed eene beklemde breuk; hier had „ dezelfde tegennatuurlijke ligging van de

(*m*) *Traité des Malad. Chirurg. Tom.* II. p. 246.

(*n*) Heelkundige Mengelschriften D. II. bl. 126.

(*o*) L. c.

„ zaadſtreng plaats; de Heelmeester zag dezel-
„ ve niet, en ſneed, terwijl hij den buikring
„ opende, de zaadſtreng af, en de lijder ſtierf
„ kort daarna aan het bloed, dat zig in den
„ onderbuik had uitgeſtort."

Wijders getuigen de Heeren LE DRAN (*p*) HENCKEL (*q*) en BELL (*r*) mede de zaadſtreng voor over den breukzak gezien te hebben. —— ACREL (*s*) vond dit zelfde bij het doen eener operatie; „ de uitgezakte deelen", zegt hij, „ hadden zig eenen weg gebaand in
„ het celachtig weefzel van het buikvlies en on-
„ der de zaadſtreng, zo dat de *cremaster* en
„ de zaadvaten uitgezet waren, vooral op de
„ bovenzijde van den breukzak." En LOBSTEIN (*t*) eindelijk getuigt, de zaadſtreng, aan de zijde van den breukzak gevonden te hebben.

§. 29.

Eene andere verſcheidenheid, met betrekking tot de zaadſtreng bij breuken, is, dat men der-

(*p*) Operatien der Heelkonst bl. 94.

(*q*) *Neue Medicinische und Chir. Anmerkungen* 2 *Samm. Berl.* 1772. *ſ.* 44.

(*r*) Zamenſtel der Heelkunde D. I. bl. 109.

(*s*) Heelkundige Waarn. bl. 226.

(*t*) *Diſſ. de Hernia Congenita* p. 27. *not.* b.

zelver vaten tevens zeer gezwollen vond, maakende het geen men eene aderbreuk (*varicocele*) noemt. De Heer KALTSCHMID (*u*) vond bij een' jongeling, bij het openen van eene balzaksbreuk, tevens aan die zelfde zijde eene aderbreuk.

§. 30.

Meermaalen vindt men de zaadſtreng, om mij van de gewoone wijze van ſpreeken te bedienen, aan den breukzak verëenigd: in andere gevallen, bij aangeboorene breuken, of niet geſlootene *meatus*, heeft men ze in onmiddelijke aanraaking en zamengroeijing aan de uitgeſchootene ingewanden gevonden.

ARAND (*v*) vond, bij eene zeer groote balzaksbreuk, „ den darm met den breukzak, deezen „ met het *ſcrotum*, dit met de *dartos*, zaadvaten „ en bal met elkanderen vereenigd."

SCHWENCKE (*w*) vond, in het lijk van eenen 30 jaarigen perſoon, in de rechter zijde van den balzak, eene breuk, waarvan de zak (denkelijk de *procesſus peritonæi*, die toen nog niet bekend was,) beneden aan den *testicul*, bijſtaander, en zaadvaten van agteren aangegroeid was.

(*u*) *Programma de Tumore Herniοſo* &c. 1768.

(*v*) *Obſerv. Medico-Chirurgic. Gott.* 1770. p. 17.

(*w*) Zie SERMES Verh. over eene nieuwe manier van Steen- en Breukſnijden, bl. 229. Utr. 1716.

De Heer BONN (*x*) zag, bij de operatie, op eene aangeborene balzaksbreuk, het uitgezakte gedeelte darms naar de geheele lengte aan de zaadſtreng, en aan een gedeelte van den bal vastgegroeid.

En de beroemde THEDEN (*y*) vond het net, bij eene balzaksbreuk, aan den ſchederok en de zaadſtreng aangewasſen.

§. 31.

Zo ook zijn er Waarneemingen, dat men bij eene breuk, tevens in den ſchederok der zaadvaten eene verzameling van water, bekend onder den naam van waterbreuk (*Hydrocele*), gevonden heeft.

De Heer WEIDELE (*z*) opereerde eene beklemde balzaksbreuk, en vond de zaadſtreng zeer gezwollen, uit wier ſchederok, geopend zijnde, omtrent vier oncen waters liepen.

LE CAT (*a*) opende het lijk van een oud man, die aan de gevolgen van eene beknelde

(*x*) Holl. Maatſchapp. der Wetenſ. te Haarlem, D. XX. ſt. 2. bl. 520.

(*y*) *Neue Bemerkungen und Erfahrungen* u. ſ. w. *Berl.* 1771.

(*z*) Zie SCHMUCKER, Heelkundige Mengelſchriften, D. II. bl. 159.

(*a*) *Philoſophical Tranſactions*, *Vol.* LVII. p. 2. p. 293.

breuk geſtorven was, en vond, behalven meer andere bijzonderheden (van welken wij ſtraks ſpreeken zullen) eene verzameling van water in de *tunica vaginalis.*

TACCONI (*b*) vond bij eene darmbreuk, tevens twee waterbreuken; eene tusſchen den balzak en het buikvlies, en de andere tusſchen het buikvlies en den darm.

VERSCHEIDENHEDEN MET BETREKKING TOT DEN ZAADBAL.

§. 32.

De bal, die, van den zaadſtreng afhangende, en met zijn ſchederok omkleed, bij eene gewoone breuke, achter of onder den breukzak, in den balzak gelegen is, word ſomwijlen, even lijk de zaadſtreng (§. 30.), met deszelfs ſchederok, aan den breukzak verëenigd bevonden. De ervaren Heelmeeſter BALTHAZAAR (*c*) zag eene beklemde balzaksbreuk, waarvan hij den zak voor de *processus peritonæi* hield; — dan, „ onder de operatie, bij het *ſepareeren* van den vetrok, om den breukzak verder bloot te maaken, en van onderen te ope-

(*b*) TACONI Heelk. Waarn. bl. 218.

(*c*) BALTHAZAAR Heelk. Waarn. bl. 365.

nen, wierd ook de *testiculus* losgemaakt, welke van te vooren zo vast met het gezwel vereenigd was; waaruit bleek, dat de *ſaccus hernioſus* niet de *proceſſus peritonæi* was, maar dat alleenlijk eene gewoone Breukzak plaats hadde."

§. 33.

Dat ook de bloote bal in onmiddellijke raakinge en aangroejinge, met de uitgezakte ingewanden, in de breuk komen kan, hebben wij reeds uit het aangehaalde (§. 30.) geval van den Heere BONN gezien; en de Waarneemingen der Heeren MERIJ, SCHWENCKE en SCHMUCKER bevestigen dit wijders.

MERIJ (*d*) vond het net in eene aangeborene breuk, zodanig om den bal vereenigd, dat men het gebrek voor eene vleeschbreuk (*ſarcocele*) had aangezien.

SCHWENCKE (*e*) verhaalt de operatie, eener darm- net- en vleesch-breuk, bij een' jongeling van 20 jaaren, bij dewelke men het aanhangzel van den blinden darm, aan den bal

(*d*) *Mem. de l'Acad. des ſciences de Par. Ann.* 1701. p. 279.

(*e*) Holl. Maatſch. der Wetenſchapp. te Haarlem D. IV. bl. 134.

vastgegroeid vond. — Dezelfde (*f*) zegt wijders, dat hij, zonder andere deelen in den breukzak, het aanhangzel van den blinden darm, aan den bal vastgegroeid gezien heeft, gelijkende naar eene aderbreuk..

In het geval van den beroemden ZIMMERMAN vond SCHMUCKER (*g*) die de operatie verrichtte, na dat de breukzak geopend was, een kleinen ronden band, die zo wel aan het net, als aan den bal bevestigd was.

§. 34.

Dat er eene waterbreuk (*Hydrocele*) in de ſchederok van den bal, te gelijk met eene gewoone breuk (*Hernia*) kan plaats hebben, zonder dat dezelve in gemeenſchap met elkander ſtaan, blijkt, onder anderen, uit het merkwaardig geval van den Hoogleeraar M. VAN GEUNS (*h*) dewelke bij eene aangeborene rechter lieschbreuk, tevens eene afgezonderde waterbreuk in den ſchederok van den bal vond.

(*f*) *Ibid.* bl. 156.

(*g*) Heelk. Waarn. D. II. Waarn. 17.

(*h*) Holl. Maatſch. der Wetenſchapp. te Haarlem D. XX. ſt. 2. bl. 445.

§. 35.

Dat er ook eene zogenaamde vleeschbreuk (*sarcocele*) of een vergrootte en verharde bal, bij eene breuk te gelijk gevonden kan worden, bevestigt de zo even (§. 33) gemelde waarneeming van den Heere SCHWENCKE. — Men zie ook het geval van WEIDELE door den Heer SCHMUCKER (*i*) medegedeeld.

§. 36.

Somtijds blijft de bal in eene aangeborene breuk (*hernia congenita*) in de liesch liggen, en de darm dringt naast denzelven tot onder in den balzak. De beroemde P. POTT (*k*) zegt, dit geval tweemaalen te hebben waargenomen.

b.) VERSCHEIDENHEDEN DIE ZIG AAN DEN BREUKZAK ZELVEN OPDOEN.

§. 37.

Geen deel, in het geval van breuken, is er,

(*i*) Heelk. Mengelschriften, D. II. bl. 159.

(*k*) *Treatise ona particular kind of rupture &c.* p. 35.

welks verſcheidenheden te kennen, van meer belang voor den breukmeester zijn, dan die, welke men aan den breukzak waarneemt. —— Wij ſtellen deeze verſcheidenheid: in

Zijnen oorſprong,
Zijne waare hoedanigheid,
—— *bijzondere aangroejingen*, en
—— *eigenaartige beklemmingen.*

VERSCHEIDENHEID IN DEN OORSPRONG VAN DEN BREUKZAK.

§. 38.

Betrekkelijk den oorſprong, komt in aanmerkinge, of de breukzak een verlengzel van het buikvlies is, dan of dezelve van andere deelen gevormd wordt.

§. 39.

Gewoonlijk wordt de breukzak, van het buikvlies, gelijk wij (§. 15.) gezien hebben, gemaakt; en wel van dat gedeelte, dat in onmiddellijke aanraakinge met den buikring ſtaat; en het welk, door de daar binnen bevat zijnde ingewanden, door dezelve naar buiten wordt uitgedrongen.

§. 40.

Dan, men heeft waargenomen, dat het peesvlies der buikſpieren tevens met het buikvlies eenen zak vormde.

Le cat (*l*) vond, in een lijk, eene breuk, met twee breukzakken, waarvan de eene zak gemaakt werd, door eene uitzetting van de *aponeuroſis* van de uitwendige ſchuinſche buikſpier, en de andere, door het buikvlies zelf. —— In een ander lijk vond hij ook twee zakken, waar van de eene, door het uitwendig celachtig weefzel van het buikvlies gemaakt was, en een weinig waters bevattede; en de andere uit het buikvlies zelf beſtond.

De beroemde albinus (*m*) vond, bij het openen van een lijk in 1767, eenen dubbelden breukzak aan de rechter zijde; aan deeze zijde naamlijk, was een groot, langwerpig, week gezwel, van onderen aan den rechter bal onderſcheidenlijk vast, en in plaatſe van de zaadſtreng, voelde men een weekachtige koord: de bekleedzelen geopend zijnde, zag men een dikachtig vlies, het gantſche gezwel omvattende,

(*l*) *Philoſophical Tranſactions*, *Vol.* 47. p. 325.

(*m*) Zie sandifort, Natuur- en Genees-kundige Bibliotheek, D. V. bl. 354.

en onder hetzelve de *tunica vaginalis* met den bal; doch van boven en aan den binnenkant, eenen breukzak met een naauwen hals van het buikvlies komende, bevattende een groot deel van het net: dit net was in den breukzak en in deszelfs hals, rondsom vastgegroeid, en zelfs eenigzins in den buik. —— Aan den buitenkant van deezen zak was een anderen, die kleiner en ronder was, boven den bal, komende van het buikvlies, eenige lijnen van de voorgaande, en hebbende eenen open hals, die ruim een duim wijd was, waartegen de darmen aanſtonden; zo dat hier eene vrije darmbreuk had geweest, waaruit de darm naar binnen gebragt was. —— Aan deeze zijde waren des twee zakken, beiden van het buikvlies uitgezet, afgeſcheiden van de *tunica vaginalis*; en alles omvat in een vlies, dat waarſchijnelijk de veranderde *dartos* was.

MERIJ *(n)* eindelijk, verhaalt van eene breuk, die uit vier breukzakken beſtond; naamlijk de peesachtige uitbreidingen der uitwendige ſchuinſche, der inwendige ſchuinſche, der dwarſche ſpieren, en van het buikvlies.

§. 41.

Ook gaat de breukzak niet altoos door den

(n) *Mem. de l'Acad. des ſciences* Ann. 1701. p. 281.

buikring. PETIT (o) heeft waargenomen, gelijk wij reeds (§. 38.) gezien hebben, dat dezelve fomtijds onder of boven denzelven, door de vleeschvezelen van de uitwendige fchuinfche buikfpier, die den buikring maakt, doordrong. — En HEISTER (p) vond bij de ontleding van een' koordedanfer, onder meer andere bijzonderheden, den breukzak op zijde van den buikring doorgegaan.

§. 42.

Dan, niet zelden vormt de gemeene fchederok (*tunica vaginalis communis*) den breukzak, wanneer de darm of het net, in de nog opene koker deezer deelen indringt: men noemt deeze breuk eene *aangeborene breuk*, (*Hernia congenita*), en men is de uitvinding of waare kennis daarvan aan deeze eeuw verfchuldigd.

HUNTER (q) fchijnt de eerfte, wiens oplettendheid zig hierop bepaald heeft: hij kreeg daartoe aanleiding door eene operatie, welke de beroemde SHARP in 1748 deed, en waarin hij den bal met den darm in éénen zak vond. In dat zelfde jaar opende HUNTER een lijk,

(o) *Loc. cit.*
(p) *Act. phyf. Med. Natur. Curios. vol.* X. *obf.* 2. p. 4.
(q) *Medical Commentaries, part* 1. p. 70.

dat aan beide zijden eene breuk had; aan de rechter zijde vond hij, zodra de zak geopend was, dat de bal, bloot, op den bodem van denzelven lag; doch aan de linker zijde ontdekte men twee onderſcheidene zakken, die in het geheel geene gemeenſchap met elkander hadden.

Omtrent tien jaaren daarna, gaven de beroemde Heeren POTT (*r*) en CAMPER (*s*) bijna gelijktijdig, hunne verhandelingen en ontdekkingen over den waaren aart van de *tunica vaginalis testis & vaſorum ſpermaticorum*, en derzelver doorgaande kokerachtige opening, vooral bij jonggeborene kinderen, in 't licht; en bevestigden daaruit de redenen, waarom zo veele jonge kinderen, inzonderheid die van het manlijk geſlacht, aan deeze ſoort van breuken onderhevig zijn: zij beweezen daarenboven door Ontleed- en Heel-kundige proeven, dat zeer veele breuken, zo wel bij bejaarden als bij kinderen, binnen deeze *tunica vaginalis communis* gevonden worden, welke in dit geval dan voor een' breukzak verſtrekt; en dit laatſte was het eigenlijk ter

(*r*) *Account of a particular kind of Rupture, frequently attendant upon new-born children &c Lond.* 1757.

(*s*) Holl. Maatſ. der Wetenſ. te Haarl. D. VI. ſt. 1. en D. VII. ſt. 1.

ter welker bevestiging wij het bovengezegde ten deezen opzichte aanvoerden.

Zo ook bevestigt de Heer BONN (*t*) in zijn uitmuntend antwoord aan den Heere VAN GEUNS, niet alleen deeze soort van breuken, maar geeft er eene allerduidelijkste beschrijving van; en meldt met weinig woorden het geval eener binnen den balzak verstorvene, en opengeborstene darmbreuk, waarbij de koker om de zaadvaten en bal nog open, en de darm daar binnen in aanraaking met den blooten bal was. (*u*)

§. 43.

De breukzak wordt echter niet altijd in deeze gevallen (§. 42.) door den geheelen koker of schederok gemaakt; maar somwijlen geschiedt zulks alleen door den schederok der zaadvaaten, zonder dat die van den bal, die als dan reeds afgesloten is, er eenige gemeenschap mede heeft; somtijds is die afsluiting onvolkomen, en laat eene opening van gemeenschap over, door welke een gedeelte van het net kan doorschieten, en aan den bal vastgroeijen. De Heer BONN haalt hierbij de waarneemingen van LE CAT

(*t*) *Ibid* D. XX. st. 2.

(*u*) *Ibid* bl. 474.

en NEUBAUER aan (*v*), en deelt een geval mede, door den ervaren Vroed- en Breukmeester BERKMAN (*w*) waargenomen, in het welk men binnen den schederok der zaadvaten darm en net, en binnen dien van den bal, een dieper doorgezakt stuk van het net vond.

§. 44.

De beroemde SCHMUCKER verhaalt (*x*) „ dat de Heer OTTO eene verouderde beklemde balzaksbreuk opereerde, waarbij hij, de uitwendige bekleedzelen geopend en het celwijze-weefzel gescheiden zijnde, in plaatse van eenen breukzak een peesachtig vlies vond, het welke, bij een nader onderzoek, de schederok der zaadstreng was, die de uitgezakte deelen in zig bevatte; voords vond hij den bal van onderen aan den breukzak liggen, doch ontdekte niets van de zaadvaten: toen dit peesachtig vlies doorgesneden was, kwam de waare breukzak ten voorschijn, die een gedeelte van het verhard net bevatte zodanig aan den breukzak aangegroeid, dat het er niet van afgescheiden kon worden.” Het voornoemd peesachtig vlies, door den

(*v*) *Ibid.* bl. 492.

(*w*) *Ibid.* bl. 493.

(*x*) Heek. Mengelschr. D. III. bl. 211.

Schrijver ſchederok der zaadſtreng genoemd, moet niet verward worden met den natuurlijken ſchederok der zaadvaten; maar was voorzeker het zelfde, als het (§. 40.) beſchreven peesvlies der buikſpieren.

VERSCHEIDENHEDEN IN DE WAARE NATUUR VAN EEN' BREUKZAK ZELVE.

§. 45.

De dubbelde breukzak, die uitwendig, bij de lieschbreuk, van den omtrek der lieschſpleet; bij de dijebreuk, van de peesachtige uitbreiding der buikſpieren en van den band van POUPART; inwendig van het buikvlies voordkomt, is aan zeer veele verſcheidenheden onderhevig.

Deeze zak, naamlijk, kan *zeer klein* of *zeer groot*, *zeer dun* of *zeer dik*, *vleeschachtig* of *kraakbeenig*, *open* of *geheel ontbreekende* zijn. — Laat ons dit door voorbeelden bevestigen.

§. 46.

Zeer klein. — De Heer VAN WIJ (*y*) verhaalt het openen van het lijk eener vrouwe, die

(*y*) Heelk. Mengelſtoffen D. II. ſt. 2. bl. 39.

aan de gevolgen van eene beklemde lieschbreuk gestorven was: aan de rechter zijde, daar de breuk zichtbaar was, vond hij geene knelling; doch aan de linker zijde eene beknelde lieschbreuk, welke zo klein was, dat dezelve uitwendig volstrekt geene zwelling vertoonde, en niet, dan bij deeze ontleding, kenbaar werd.

§. 47.

Zeer groot. — De breukzak kan, zo wel in dikte als langte, verbazend uitgerekt worden: JOB VAN MEEKEREN (*z*) geeft de beschrijving en afbeelding eener breuk, welke tot bijna aan de knieën hing. — De Heer STEENHUIS (*a*) opereerde eene balzaksbreuk, welke de grootte van een menschenhoofd had. — P. DE WIND (*b*) verhaalt van eene soortgelijke breuk in eenen man van 35 jaaren, welke den omtrek van 15½ en de lengte van 11 duimen had. — POTT (*c*) spreekt van eene balzaksbreuk, welke van den buikring tot haaren bodem 14½ duim, en in den omtrek 22 duimen be-

(*z*) Heel- en Genees-kundige Aanmerkingen. Hoofdst. XLVI

(*a*) Holl. Maatsch. der Wet. te Haarl. D. II. bl. 428.

(*b*) *Ibid* D. VI. st. 1 bl. 129.

(*c*) Verh. over de Breuken bl. 152.

ſloeg — ARAND (*d*) vond bij eene operatie, den breukzak 18 duimen lang, en 26 duimen in omtrek. — En CARLISLE (*e*) eindelijk, om van geen anderen meer te ſpreeken, vond bij eenen man van 80 jaaren, de breuk 15 duimen lang en 34 duimen in den omtrek.

§. 48.

Dunne breukzakken. —— Dat de breukzak zeer dun kan zijn, en bij de eerſte inſnijding van de algemeene bekleedſelen tevens ligtlijk kan geopend worden, hebben wij reeds (§. 20.) door de voorbeelden van de Heeren ARNAUD en LE BLANC aangetoond. —— De Heer MECKEL (*f*) vond eens den breukzak, bij eene aangeborene breuk, zo dun, dat hij na de opening der bekleedſelen, het net door denzelven zag ſchijnen.

En, ſchoon de breukzak, bij verouderde breuken, zelden zeer dun zij, verhaalt SCHMUCKER (*g*) echter een voorbeeld, dat een breukzak, niet tegenſtaande de breuk 20 jaaren oud

(*d*) *Obſ. Medico-Chirurgicæ* p. 17.

(*e*) *Philoſ. Tranſact. Vol.* LVI. p. 133.

(*f*) *Tractatus de morbo Hernioſo &c.*

(*g*) Heelk. Waarn. D. II. Waarn. 18.

ware, door hem bij de operatie nog zeer dun bevonden werd.

§. 49.

Dikke breukzakken — Even gelijk men den breukzak ſomwijlen dun aantreft, even zo ook wordt dezelve ſomwijlen zeer dik gevonden. — ARNAUD (*h*) vond hem eens ter dikte van zes lijnen.

De Heer LOBSTEIN (*i*) heeft denzelven eens vleeschachtig gezien. — CARLISLE (*k*) vond, in de zo even (§. 47.) aangehaalde waarneeming, den breukzak, bij zijnen 80 jaarigen lijder, van onderen bijna geheel kraakbeenig: — en ARNAUD (*l*) zag dit zelfde, in den hals eens breukzaks, die, drie lijnen dik en drie lijnen breed, geheel kraakbeenig was.

§. 50.

De breukzak met een gat. — De Heer PETIT (*m*) opereerde eene groote verouderde balzaksbreuk, die door den ſlag van een paard

(*h*) *Traité des Hernies &c.*

(*i*) *Diſſ. de Hern. congenita.* p. 8.

(*k*) *Loc. cit.*

(*l*) *Loc. cit. Tom.* 2. *p.* 11.

(*m*) Zie GARENGEOT *Traité des Oper. Tom.* 1. p. 330

beklemd was geraakt, en vond een gat in den breukzak, door 't welk een gedeelte darms, in 't vetvlies van den balzak was gedrongen, en in dit gat beklemd zat: — zo ook verhaalt SAVIARD (*n*) een geval, waarin de breukzak door een ettergezwel geopend was.

LE CAT (*o*) beſchrijft het geval van een' man van 65 jaaren, aan de gevolgen van eene beklemde breuk geſtorven; bij het openſnijden van den breukzak, vertoonde zig een groot gedeelte van den darm zeer ſlap en ledig, en waarvan een gedeelte door eene opening gedrongen was in den zak van de waterbreuk, gemaakt door de *tunica vaginalis*: dit gedeelte darm was geklemd, en van kleur veranderd.

NEUBAUER (*p*) vond bij de ontleding van een lijk, in den balzak een' breukzak, welks onderſte gedeelte met den ſchederok van den bal zamengegroeid was: men opende den breukzak, en vond in zijnen bodem eene opening van gemeenſchap met den ſchederok van den bal, door welke een gedeelte van het net, dat in den breukzak lag, binnen deezen ſchederok gedrongen was.

(*n*) *Obſ.* 56.

(*o*) *Philoſophical Tranſactions*, *Vol.* LVII. p. 2. p. 293.

(*p*) *Program. de Epiplo-Oscheocele*, *Jenæ* 1770.

RICHTER (*q*), die beide deeze laatstgenoemde waarneemingen van de Heeren LE CAT en NEUBAUER, mede heeft aangetekend, oordeelt, dat de aangroejing des breukszaks met den schederok, door eene ontsteking, en de opening door eene verëttering, in deeze gevallen, veroorzaakt is geworden: dan, de Heer BONN (*r*) gelooft, en wij gelooven dit met hem, dat beide deeze gevallen eene soort van *Hernia congenita* kunnen geweest zijn, waarbij de schederok des bals, in de kindsheid niet volkomen afgesloten, maar door een gedeelte van het uitgezakte ingewand verwijd is gebleven, zonder beknelling; bevestigende deeze gedachte, door de hier boven (§. 43.) reeds medegedeelde waarneeming van den Heere BERKMAN.

§. 51.

Geen breukzak. — LE BLANC (*s*) deelt eene waarneeming mede, door den Heer HOIN hem toegezonden, van eene beklemde balzaksbreuk, in welke men geenen breukzak vond;

(*q*) Verh. over de Breuken D. I. bl. 73.

(*r*) Holl. Maatschappij D. XX. st. 2 bl. 492.

(*s*) Heelk. Operatien D. 2. bl. 287. in de Aant. (**).

doch waarbij het zeer gezwollen en halfverrotte net den breukzak ſcheen te maaken: de darm was in dit geval, twee vingeren breed boven den buikring beklemd.

De Heer HOFFMAN (*t*) vond bij eene verſtropte balzaksbreuk, mede geenen breukzak: de buikring geopend zijnde, kon men den darm echter niet naar binnen brengen, maar men ontdekte, een duim breed binnen den ring, eene beklemming om den darm: deeze beklemming geopend zijnde, glipte de darm van zelven binnenwaards.

§. 52.

Eene andere ſoort van breuken, waarbij geen breukzak was, doch alwaar ook tevens een gedeelte der uitwendige bekleedſelen ontbraken, wordt ons, onder anderen, door de Heeren VAN WIJ en BONN, zeer nauwkeurig beſchreven, medegedeeld.

VAN WIJ (*v*) verhaalt het geval eener lieschbreuk bij eene vrouw, waarvan een gedeelte der uitwendige bekleedſelen en van den breukzak, door verſterving was afgeſcheiden, waarop een onbekend en aanzienlijk gedeelte darms naar

(*t*) *Ibid* in de Aant. bl. 286.
(*u*) Heelk. Mengelſt. D. I bl. 206.

buiten uitgedrongen was, hetwelk zig ontveld, rood of vleeschkleurig vertoonde, en waarin de *motus periſtalticus* duidelijk te zien was.

De Heer BONN (v) deelt eene ſoortgelijke waarneeming mede, waarin het uithangend gedeelte van den darm, het binnenſte buiten was doorgezakt, en daaraan de wormswijze beweeging mede zeer duidelijk te zien was. — Aanmerkelijk en niet minder verbazend was het in dit geval, dat bij deezen lijder, op drie onderſcheidene tijden, 84 duimen van het *ileum* en *jejunum* verloren gingen; en de Lijder echter gezond bleef.

BIJZONDERE AANGROEJINGEN VAN DEN BREUKZAK.

§. 53.

De breukzak kan van buiten aan de omringende deelen, van binnen aan de uitgezakte en bevatte ingewanden, of aan zig zelven, meer of minder aangegroeid zijn.

(v) Verh. van het Genootſ. ter bevordering der Heelk. te Amſt. D. I. bl. 205.

§. 54.

Hoedanig de breukzak aan de huid, aan de zaadſtreng en aan den bal is vastgegroeid bevonden, hebben wij reeds (§. 20, 30 en 32) uit de waarneemingen van de Heeren ARNAUD, LE BLANC, SCHWENCKE, ARAND en BALTHAZAAR gezien.

§. 55.

Zeer menigvuldig zijn de aangroejingen deezes zaks, bij verouderde breuken, aan de omringende *Celluloſa*: iedere operatie bijna, of ontleding eener verouderde breuk bevestigt zulks. — De Heer BONN (*w*), wiens ondervinding hierin wij voor allen doen gelden, zegt hiervan, (na alvoorens aangetoond te hebben, dat dit, hoewel aan laateren toegeſchreven, reeds aan CELSUS bekend was): „ dikwerf ooggetuige van de gelukkige kunstbewerkingen aan verſtropte breuken, door den „ Vroedkundigen Heel - en Breuk-meester M. „ BERKMAN en anderen, zag ik meer dan „ eens, deeze aangegroeide breukzakken; en „ vond, zo wel in deeze lijders, als ook in

(*w*) Holl. Maatſ. D. XX. ſt. 2. bl. 480.

„ anderen, na den dood door mij geopend, „ deeze breukzakken door een losſer of door „ een vaster celwijs weefzel, aan de omliggende „ deelen gehecht en vereënigd."

§. 56.

Van geen minder belang voor den Breukmeester, is de kennis der aanhechtingen van deezen zak aan de daarin bevatte ingewanden, en aan den buikring.

De wind (x) vond in het geval dier groote balzaksbreuk, door ons (§. 47.) reeds aangetekend, het net op verſcheidene plaatſen aan den breukzak vastgegroeid. — en balthazaar (y) in de mede (§. 32.) aangeſtipte waarneeming, nam dit insgelijks bij een' jongeling van 20 jaaren waar.

In eene aangeborene netbreuk vond otto (z) het net zodanig met den breukzak aangegroeid, dat hetzelve daarvan niet kon afgeſcheiden worden.

Kragtingh (a) vond, bij eene ſoortgelij-

(x) *Loc. cit.*

(y) *Loc. cit.*

(z) Zie boven §. 44.

(a) Verh. van het Gen. ter bev. der Heelk. te Amſt. D. 2. bl. 169.

ke operatie, het net met den breukzak rondom aan den buikring vereenigd.

ROSCIUS (*b*) zag in den breukzak van een man, die aan eene beklemde balzaksbreuk overleden was, behalven het gegangreneerd *Ileum*, bij het begin van den buikring, een ſtuk vleesch waarſchijnelijk het ontaart net) rondom met den darm vereenigd, en met den breukzak zamengegroeid.

In het aangehaalde voorbeeld van LE BLANC (§. 20.) zagen wij niet alleen, hoedanig de breukzak uitwendig aan de huid, maar ook tevens van binnen, aan den darm kan aangegroeid zijn.

Van een ſoortgelijk geval, waarin men den darm met den breukzak, zo naauw vereenigd vond, dat men deezen zak, op de gewoone plaats niet konde openen, verhaalt ARNAUD (*c*) eene waarneeming. — Bij een ander waren de ring, darm en breukzak zo vast vereenigd, dat hij bij de Operatie den darm niet vermijden kon. (*d*)

GOEBELL (*e*) verhaalt van eene zeer groo-

(*b*) *Vid.* HILDANUS, *obſ. Cont.* VI. *obſ.* 70.

(*c*) *Traité des Hernies. Tom.* II. p. 94.

(*d*) *Loc. cit.* p. 204.

(*e*) *Diſſ. Inaug. ſistens obſerv. aliquot & animadv. de Herniis.* 1767.

te verouderde balzaksbreuk, waarin men de darmen met den breukzak, en deezen met den balzak vastgegroeid vond.

In de waarneeming van ARAND (*f*) vond men den breukzak, niet alleen van buiten aan den balzak, zaadſtreng en bal vereenigd (§. 30.); maar was dezelve ook van binnen, met den kronkeldarm aangewasſen.

Zo ook vond CARLISLE (*g*), bij de ontleding van de zeer groote balzaksbreuk zijns 80 jaarigen lijders, meest alle de darmen in deezen breukzak, en die zo wel aan elkanderen, als hieraan vereenigd waren.

HENCKEL (*h*) verhaalt de opening van een' man van 72 jaaren, die aan de gevolgen van eene oude groote balzaksbreuk overleden was, en vond bij de opening van den breukzak, alle de uitgezakte darmen, ter plaatſe van den buikring aan den breukzak vast.

En BONN (*i*) eindelijk zegt: dat een bekwaam Heelmeester de kunstbewerking, op eene beklemde lieschbreuk verrichtende, den breukzak aan den geheelen buikring vastgegroeid vond.

(*f*) *Loc. cit.*

(*g*) *Loc. cit.*

(*h*) *Neue Med. und Chir. Anmerkungen ſamm.* II. ſ. 44.

(*i*) Holl. Maatſ. D. XX. ſ. 2 bl. 502.

§. 57.

Bij nieuwe breuken wordt de breukzak, somwijlen weder in den buik teruggebragt; de verouderde groejen meestal, gelijk wij zo even (§. 53-55.) zagen, aan de omgelegene deelen vast, niet tegenstaande de daarin bevatte ingewanden wel kunnen binnen gebragt en gehouden worden: „ In dit geval" zegt SCHMUCKER (*k*) „ belet de breukband niet alleen het verder uitzakken; maar de breukzak wordt ook „ aangedrukt tegen den ring der buikspieren; „ en door deeze aanhoudende drukking en zachte wrijving, wanneer de lijder zig beweegt, „ hechten zig de vliezen van den breukzak „ dikwijls aan elkander: LE DRAN heeft „ deeze aaneenhechting dikwijls gezien; en ik „ zelf verscheide maalen gelegenheid gehad, „ om dezelve aan lijken waarteneemen."

(*k*) Heelk. Waarn. D. II. W. 17.

BIJZONDERE EIGENAARTIGE VERNAUWINGEN EN BEKLEMMINGEN VAN DEN BREUKZAK.

§. 58.

Vrij algemeen heeft men gemeend, dat de beklemming eener breuk, of aan den buikring of aan de uitgezakte ingewanden zelve moest toegekend worden; dan, de ondervinding, de beste Leermeesteresse bij onze dwaalingen, heeft, vooral in deeze eeuw doen zien, dat men zich hierin bedrogen heeft; en dat bijzondere beklemmingen binnen den buik, door den breukzak zelven gevormd, veelmaalen eene oorzaak van de belette terugbrenging der uitgezakte deelen is. — Laat ons ook dit weder door genoegzaame voorbeelden bevestigen.

De meergenoemde en over de breuken zo veel lichts verspreidende ARNAUD (*l*) vond eens de inwendige opening van den breukzak, twee duim achter den buikring, en zodanig verhard, dat men een geknars hoorde, toen die werd doorgesneden. — In een ander geval (*m*) zag hij, vier dwarse vingeren breed achter den buik-

(*l*) *Traité des Hernies*, *Tom.* II. *p.* 22.

(*m*) *Ibid. p.* 180.

buikring, de breuk, door een draadachtig aanhechtzel, aan het buikvlies vastgehecht.

LE DRAN (*n*) opereerde eene beklemde lieschbreuk; en vond in den breukzak een voet langte van den kronkeldarm, die zwart en verſtorven was: de buikring geopend zijnde, ontdekte hij twee dwarſe vingeren hooger. vier of vijf koordachtige toehaalingen in den hals van den breukzak, welke met moeite doorſneden werden.

GAULMIN DE LATRONÇAI (*o*) verhaalt een geval, waarin de hals des breukzaks vijf plooijen gemaakt had, welke ieder eene bijzondere beklemming veroorzaakte.

BALTHAZAAR (*p*) beſchrijft de operatie op eene beklemde balzaksbreuk, waarbij men den beklemden darm in de *procesſus peritonæi* vond: de darm werd binnengebragt; doch de lijder ſtierf: de beroemde ALBINUS opende het lijk, en vond, „ dat de *procesſus peritonæi* binnen het *pelvis* was uitgebreid in een zakachtig aanhangzel, waarin de beknelde darm, in plaatze van in den buik was gebragt, en dus bekneld was gebleven."

In het aanmerkelijk geval van den Heere VAN

(*n*) Heelk. Aanmerk. Aanm. 60.

(*o*) *Journal de Medecine*, *Tom.* XXXV. pag. 81.

(*p*) Heelk. Waarn. bl. 322.

GEUNS (q), vond Zijn Ed. den darm binnen eene bijzondere vliezige koker van het buikvlies naar binnen oprijzende, omtrent drie duimen van de liesch beklemd.

In 't aangehaalde (§. 56.) geval, door den Heer BONN (r) befchreven, waarin de breuk rondom aan den buikring vastgegroeid fcheen, werd dezelve aldaar in den geheelen omtrek losgemaakt, en fchoot de darm naar binnen; dan, de toevallen hielden aan, en de lijder ftierf: bij de opening van het lijk vond men de luts, door den te vooren uitgefchoten darm gemaakt, omvat door een vliezig beursjen, welks opening vernaauwd om den darm floot, terwijl de darm binnen het beursjen niet was aangegroeid.

De ervaare Heer B. HUSSEM opereerde, in tegenwoordigheid van den zo evengenoemden Hoogleeraar A. BONN (s), eene beklemde breuk; de breukzak geopend, en de buikring verwijd zijnde, kon de darm echter niet weder binnengebragt worden: in de hoogte langs den darm opvoelende, vond men eene beklemming, meer dan twee vingeren breed, boven den buikring: men konde door deeze beklemming geen *ftilet*, veel minder een' vinger brengen.

(q) Holl. Maatfch. D. XX. St. 2. bl. 445.
(r) *Ibid.* p. 502.
(s) *Ibid.* p. 50.

„ De wanden van deezen vliezigen zak of hol„ len koker," zegt de Heer BONN, „ ftonden „ gefpannen, en als opgetrokken" — de lijder ftierf, doch de opening van het lijk werd niet toegeftaan.

§. 59.

Dat ook de breukzak in zijnen bodem eene beklemming kan maaken, hebben wij (§. 50.) met de waarneemingen van LE CAT, NEUBAUER en BERKMAN opgehelderd.

CAMPER (t) ontleedde in 1755, in het Gasthuis te *Amfterdam*, een' man, welke aan de gevolgen eener beklemde breuk geftorven was: de breuk was niet alleen in den buikring verftropt, maar, daarenboven, nog drie vingeren breed laager, buiten den ring, door eenen bijzonderen band, gemaakt van het ingetrokken *peritonæum*: een gedeelte van den dunnen darm en het net was daarin bevat; het net was in onmiddelijke aanraaking met den bal, zelfs zo, dat deeze laatfte een kuil daarin gedrukt had.

(t) Holl. Maatfch. D. VII. St. 1. bl. 77.

c.) VERSCHEIDENHEDEN, WELKE DE INGEWANDEN BINNEN DEN BREUKZAK OPLEVEREN.

§. 60.

Deezen bepaalen zig tot:

1.) *de ingewanden zelven*; of,
2.) *tot derzelver bijzonderheden.*

VERSCHEIDENHEID DER INGEWANDEN, WELKEN IN DEN BREUKZAK VOORKOMEN.

§. 61.

Vrij algemeen wordt in den gewoonen loop der liesch- ſchaam- en balzaks-breuken, een gedeelte van den omgewonden darm (§. 15.) gevonden: veelmaalen is er alleen een gedeelte van het net in, en niet zelden worden de darm en het net er te gelijk in waargenomen.

§. 62.

Doch, dat ook de *nuchtere darm*, *de blinde darm*, *deszelfs aanhangzel*, *de kronkeldarm* en *de rechte darm*, ieder alleen, of ſommigen te gelijk, daarin gevonden zijn, leert ons de ervaaring.

POTT (*u*), bij voorbeeld, vond, bij de ope-

(*u*) *Loc. cit.* p. 152.

ning van een lijk, den nuchteren darm in den buikring ontſtoken en verſtorven.

RIOLANUS (*v*) en PALFYN (*w*) vonden den blinden darm in eene lieschbreuk: DE HAEN (*x*) vond denzelven mede in de rechter zijde van den balzak — CAMPER (*y*) daarentegen vond, bij de ontleding van eene dubbelde lieschbreuk, in de linker zijde den blinden darm met het aanhangzel: en zo ook zag MERY (*z*) het *Coecum* met een gedeelte van het *Colon*, in eene linker lieschbreuk.

SCHWENCKE (*a*) zegt, dat hij zonder andere deelen, in de lieschbreuk, het aanhangzel van den blinden darm, en aan den bal vastgegroeid, gezien heeft.

HARDER (*b*) zag het gantſche linker gedeelte van den kronkeldarm met het darmſcheil, dat verhard was, in de linker zijde van den balzak; en TACCONI (*c*) verhaalt het openen van eene zeer groote verouderde balzaksbreuk aan de rechter zijde, in welke men alleen het

(*v*) *Anthropogr. Lib.* II. *Cap.* XII.
(*w*) Heelk. Ontled. bl. 89, 2 druk.
(*x*) *Rat. med. part.* 2. *Cap.* IV.
(*y*) *Dem. Anat. path. Lib.* II. *Cap.* VI. §. 4.
(*z*) *Mem. de ſciences, l'Ann.* 1701.
(*a*) Holl. Maatſch. D. IV. bl. 136.
(*b*) *Misc. Cur. Ann.* 6. *obſ.* 102. p. 198.
(*c*) Heelk. Waarn. bl. 218.

grootste gedeelte van het *Colon* en *Mesocolon* vond; en dit zelfde, zo wel aan de rechter als linker zijde, is ook door de Heeren LITTRE, HENSING, HANELIUS, MAUCHARD, GERARD, THIBAUT en anderen, (*d*) waargenomen.

LE BLANC (*e*) vond in den breukzak van eene groote lieschbreuk, behalven den blinden- en kronkel-darm, een groot gedeelte van den rechten darm.

§. 63.

Meermaalen heeft men verscheidene darmen te gelijk, het zij met of zonder het net, in den breukzak gevonden.

In de aangehaalde (§. 47.) waarneeming van den Heere POTT (*f*), vond men den nuchteren, den omgewonden en den blinden darm met deszelfs aanhangzel, nevens een groot stuk van het net. Het laatste was op verscheidene plaatsen met den breukzak, maar de darmen nergens vastgegroeid.

STEENHUIS (*g*) vond, bij de opening des

(*d*) *Vid.* KLINKOSCH *progr. quo div. Hern.* §. IX. N. 32.
(*e*) Heelk. Operatien, D. II. bl. 277.
(*f*) *Loc. cit.*
(*g*) Holl. Maatsch. D. II. bl. 428.

breukzaks eener groote balzaksbreuk, behalven een gedeelte van het net, een gedeelte van den omgewonden darm, den geheelen blinden darm met zijn aanhangzel, en een groot deel van den kronkeldarm.

ARAND (*h*) vond bij de operatie van de groote balzaksbreuk (§. 47. , behalven het net, den omgewonden en een deel van den kronkeldarm.

SCHMUCKER (*i*) verhaalt de opening van een lijk, door den Heer HEMMAN aan hem medegedeeld, in welk rechter balzaksbreuk men den geheelen blinden darm, met het klapvlies van BAUHINUS, en een groot gedeelte van den omgewonden darm, vond.

HENSING (*k*) vond in eene breuk, agt ellen van de dunne darmen, den blinden darm met zijn aanhangzel, en een half el van den kronkeldarm.

In het aangehaalde (§ 28 en 16.) geval van HENCKEL (*l*), zag men, in eene rechter balzaksbreuk, behalven een groot gedeelte verhard net, een deel van den omgewonden- blinden- en kronkel-darm.

(*h*) *Loc. cit.*
(*i*) Heelk. Mengelschriften, D. II. bl. 192.
(*k*) *Diss. de peritonæo.* §. 8.
(*l*) *Loc. cit.*

MERY (*m*) opende het lijk van een oud man, en vond, dat bijna alle de dunne darmen, de blinde darm, en een gedeelte van den kronkeldarm in den balzak bevat waren.

En, in de zeer groote breuk, door CARLISLE (*n*) medegedeeld, en door ons hier voor (§. 47 en 56.) aangetekend, waren meest alle darmen besloten.

§. 64.

Behalven de darmen en het net, zijn ook somwijlen andere ingewanden in die soort van breuken gevonden: zo zag men, bij voorbeeld, *de blaas*, *de eiernesten*, *de milt*, ja zelfs *de bezwangerde baarmoeder* in dezelven — Voorbeelden, door getrouwe Waarneemers aangevoerd, bevestigen dit gezegde.

§. 65.

De blaas — de blaas is op verscheidene wijze in de liesch en balzak gevonden; dan eens geheel alleen, dan met steenen in dezelve, en somwijlen met een darm- en net-breuk te gelijk.

De beroemde BENEVOLI (*o*) opereerde

(*m*) *Mem. de l'Acad. R. des sciences l'Ann.* 1701. p. 723.
(*n*) *L. C.*
(*o*) Heelk. Waarn. bl. 107.

eene beklemde lieschbreuk, in de linker zijde, en vond er een gedeelte van de blaas in, dat door beklemming reeds tot verſterving was overgegaan, —— Op een' anderen tijd nam hij een ſoortgelijk geval waar (*p*).

POTT (*q*) opereerde, bij eenen jongeling van 13 jaaren, eene balzaksbreuk, en ontdekte er alleen de blaas in, die door den buikring in den balzak gedrongen was, en reeds eenige jaaren daar gezeten had: hij vond de blaas, met het omringende celleweefzel vereenigd, en in dezelve eenen grooten ſteen.

RUYSCH (*r*) vond bij de ontleding van een lijk, aan eene beknelde lieschbreuk overleden, behalven deeze lieschbreuk, daar het *ileum* in bekneld was, tevens de geheele blaas in den balzak nedergezakt. —— Zo ook heeft ARNAUD (*s*) de blaas, bij eene aangeborene breuk, in den balzak gevonden.

PIPELET (*t*) getuigt, verſcheidene breuken gezien te hebben, waarin de darm, het net en de blaas, te gelijk door den buikring gezakt waren.

(*p*) Heelk. Waarn. bl. 112.

(*q*) *Philoſ. Tranſact. vol.* 54. p. 61. An. 1765.

(*r*) *Obſ.* 98.

(*s*) *Mem. de Chir.* p. 78 *et* 79.

(*t*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* IV. p. 181.

En VERDIER (*u*) heeft in zijne, over dit onderwerp alleen ingerichte Verhandeling van ieder deezer ſoorten van blaasbreuken, verſcheidene waarneemingen opgetekend en medegedeeld.

§. 66.

De eiernesten. — POTT (*v*) verhaalt het geval van eene vrouw, van 23 jaaren, die twee kleine gezwellen in haar liesſchen had, welke haar eindelijk zodanig hinderden, dat men tot de operatie beſloot: de bekleedzelen doorgeſneden zijnde, vertoonden er zig, aan iedere zijde, een tedere vliezige zak, in ieder van welken een eiernest was, die door de buikringen doorgezakt waren.

CAMPER (*w*) toonde, in den jaare 1765, te *Groningen*, in een bejaard vrouwe-lijk, hoe het rechter *ovarium*, door den ring der buikſpieren, in den mond van den breukzak gedrongen, en aldaar vastgegroeid was, en dus de uitzakking van het gedarmte, in het vervolg, belet had.

(*u*) *Ibid.* Tom. II.

(*v*) *Obſ. and Caſes on different Kinds of Hernils*, *Caſe* XXIV.

(*w*) Zie Genees- Natuur- en Huish. Kabinet, D. I. bl. 195.

§. 67.

De milt — RUYSCH (*x*) zegt, dat hij, in het Gasthuis te *Amſterdam*, eene vrouw geopend heeft, in wier linker liesch hij de milt vond —— Geene andere voorbeelden van dien aart zijn mij onder het oog gekomen.

§. 68.

De bezwangerde baarmoeder —— DORINGIUS (*y*) verhaalt uit SENNERTUS, het geval van eene vrouw, welke, na eene voorafgaande kneuzing, eene zwelling in de linker liesch kreeg, welke in korten tijd zeer toenam: eindelijk beſpeurde men in deeze zwelling de bezwangerde baarmoeder, die door den ring der buikſpieren geſchoten was: ten tijde van den arbeid, werd het kind door eene opening, in den breukzak geſneden, verlost —— het kind bleef leeven, doch de vrouw ſtierf.

Een ander ſoortgelijke verhaalt dezelfde DORINGIUS (*z*) uit MEIGERIUS, van eene vrouw, die, na negen kinderen ter wereld gebragt te hebben, eindelijk een gezwel in de lin-

(*x*) *Adv. Anat. dec.* 2. N. 9.

(*y*) HILDANUS, *Obſ. in Fol.* p. 893.

(*z*) *Ibid.* p. 896.

ker liesch kreeg, langzaam de gedaante aanneemende van eene osſenblaas, en eindelijk tot aan de knieën afhing, wanneer er tevens kentekenen bijkwamen, dat het gezwel eene bezwangerde baarmoeder was: ten tijde van den arbeid, werd ook het kind, uit dit gezwel, door openſnijding, gehaald, en leefde anderhalf jaar; doch de moeder ſtierf.

Ruysch ſpreekt ook van eene bezwangerde baarmoedersbreuk, die tot aan de knieën afhing: dan, daar deeze tot *de buikbreuken* behoort, zullen wij er ter haarer plaatze van ſpreeken.

VERSCHEIDENHEDEN, IN DE DEELEN BINNEN DEN BREUKZAK VOORKOMENDE.

§. 69.

Deeze verſcheidenheden zijn van zeer verſchillenden aart, en bepaalen zig, tot:

het vocht binnen den breukzak;

de vreemde ligchaamen binnen denzelven gevonden;

de bijzonderheden in het net voorkomende; en tot

die, welke men in de darmen, die in de breuk zijn, waarneemt.

VERSCHEIDENHEID, MET OPZICHT TOT HET VOCHT BINNEN DEN BREUKZAK.

§. 70.

Bij het openen van den breukzak, is men in de meeste gevallen gewoon een weinig waterachtig vocht te ontmoeten; doch dit vocht kan geheel ontbreeken; het kan zeer overvloedig zijn, of wel eene andere dan gewoone hoedanigheid bezitten.

§. 71.

Dat er somwijlen in het geheel geen vocht in den breukzak gevonden wordt, maar integendeel de darmen of het net aan denzelven zijn aangegroeid bevonden, hebben wij reeds elders (§ 20 en 56.) uit de waarneemingen van de Heeren LE BLANC, ARNAUD en anderen, gezien.

§. 72.

Daarentegen hebben de Heeren ARNAUD, POTT, SCHMUCKER, TEN HAAFF, en KRAGTINGH, er eene meer of mindere aanmerkelijke hoeveelheid in gevonden.

ARNAUD (*a*), bij voorbeeld, heeft, bij aangeborene breuken, meermaalen waterbreuken, van den ſchederok der ballen, waargenomen, waarvan men het water tot in den onderbuik kon terug dringen.

POTT (*b*) zegt, meer dan éêns verpligt geweest te zijn, het water, om deszelfs hoeveelheid, uit den breukzak van verouderde breuken aftetappen. —— En op eene andere plaats (*c*) zegt hij: „ ook heb ik waargenomen, „ dat het vocht, in den breukzak der vrouwen „ bevat, doorgaands minder is, dan dat, het welk gemeenlijk in die der mannen gevonden wordt."

SCHMUCKER (*d*) verhaalt de operatie op eene balzaksbreuk, uit wier breukzak omtrent een pint water ontlast werd.

TEN HAAFF (*e*) opereerde, bij een bejaard man, eene beklemde aangeborene balzaksbreuk; bij de opening van den breukzak ontlastte er zig aanſtonds, naar gisſing, omtrent zeven oncen waters.

KRAGTINGH (*f*) deed de operatie eener

(*a*) *Mem. de Chir.*

(*b*) Verh. over de Breuken, bl. 132.

(*c*) *Ibid.* bladz. 212.

(*d*) Heelk. Mengelſchr. D. II. bl. 121.

(*e*) Holl. Maatſ. D. XXIII. bl. 13.

(*f*) *Loc. cit.* p. 183.

beklemde balzaksbreuk, en nadat hij den breukzak ontbloot had, kwam dezelve aan hem veel glanziger en doorſchijnender voor, dan gewoonlijk, en met een kaarslicht denzelven onderzoekende, vond hij dien met *lympha* gevuld: eene kleine opening in denzelven gemaakt, ontlastte ten minſten zes oncen van een helder vocht.

§. 73.

Dat wijders dit (§. 72.) vocht, zeer overvloedig, en van eenen bijzonderen aart, in den breukzak is gevonden, wordt door de waarneemingen, onder anderen, van de Heeren WEIDELE, CHESELDEN, ACREL, DE WIND, GOEBELL en HORN bevestigd.

WEIDELE (g) opereerde eene beklemde balzaksbreuk, waarvan de huid reeds zwart was; bij de opening van den breukzak liep er een half pint ſtinkend water uit.

CHESELDEN (*h*) vond eens twee ponden ſtinkende wei in den breukzak.

ACREL (*i*) opereerde eene rechter balzaksbreuk: na dat de breukzak geopend was, liep er omtrent zes oncen geelachtig water uit.

(*g*) Zie SCHMUCKER, Heelk. Mengelſchr. D. II. bl. 159.
(*h*) Zie RICHTER, Verh over de Breuken, D. I. bl. 179.
(*i*) Heelk. Waarn. bl. 220.

De wind (*k*) ontlastte, bij de opening van den breukzak van die groote, en reeds hier voor (§. 47.) befchrevene balzaksbreuk, een fpoelkom vol bloedig water.

Goebell (*l*) verhaalt eene foortgelijke waarneeming, bij welker breukzaks opening omtrent twee pinten bloedig vocht ontlast werden.

En horn (*m*), eindelijk, vond bij de operatie op eene beklemde balzaksbreuk, in den breukzak, eene menigte ftinkende etter.

VERSCHEIDENHEID MET OPZICHT TOT DE VREEMDE LIGCHAAMEN BINNEN DEN BREUKZAK.

§. 74.

Niet zelden heeft men binnen den breukzak vreemde ligchaamen gevonden.

Baurienne (*n*) zag bij eene breuk twee handen vol oude verdroogde drekftoffen. In den buikring bevond zig eene kleine plooi van den darm, in welken eene opening was, waardoor deeze drekftof, van tijd tot tijd, werd uitgeftort.

Pe-

(*k*) *Loc. cit.*

(*l*) *Loc. cit.* p. 23.

(*m*) Zie schmucker, Heelk. Meng. D. III. bl. 200.

(*n*) *Journal de Medecine, Tom.* 36.

PETIT (*o*) vond bij de operatie eener beklemde breuk, den darm doorboord, door de poot van een leewrik, dien de lijder, eenigen tijd te voren, had ingeflikt: en op eene andere plaats (*p*) zegt deeze zelfde fchrijver, dat er eene naald in gevonden is.

TARCY (*q*) opende eene Lieschbreuk, in dewelke hij het *ileum* verftorven vond. In den breukzak was eene menigte onverdraaglijke ftinkende etter, en uit welke hij zestien kleine beenderen haalde, die hij aanzag voor beenderen van een lamsvoet: de lijder had die, daags vóór hij het toeval kreeg, ingeflikt.

MORAND (*r*) vond in eene beklemde breuk verfcheidene beenderen van varkenspooten.

SCHROCKIUS (*s*) zegt, dat hij, uit eene verzworene en verftorvene lieschbreuk, verfcheidene kleine beentjens van verfchillende gedaante en grootte, waarvan één met verfcheidene hoeken en punten voorzien was, uithaalde.

WINGLERUS (*t*) opende het ligchaam van

(*o*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom* I.

(*p*) *Traité des malad. chir. Tom.* II. p. 280.

(*q*) *Mem. de l'Acad. R. des fciences. l'Ann.* 1722.

(*r*) MORAND *opusculus de Chirurgie, 2de partie, pag.* 165.

(*s*) MANGET. *Bibl. Chir. Tom.* II. *de Hern.*

(*t*) BONNET. *Med. Sept. Lib. III. de im vent. Sect.* 15, *Cap.* 7.

een perſoon, aan eene breuk geſtorven, en vond in het *coecum*, dat in deeze breuk was, verſcheidene kleine beentjens van een hoen.

En ACREL (*u*), eindelijk, verhaalt het geval van eene beklemde balzaksbreuk, welke tot verſterving overging, en waaruit een graat van een zalm ontlast werd.

VERSCHEIDENHEDEN MET OPZICHT TOT HET NET.

§. 75.

Dat het net menigvuldigmaalen alleen, of met den darm tevens, in den breukzak gevonden wordt, behoeft geen bewijs: ARNAUD (*v*) alleen, die meer dan agthonderd breuken geopereerd heeft, vond meer dan een derde daarvan netbreuken te zijn.

§. 76.

De verſcheidenheden in het net binnen den breukzak, beſtaan, in

deszelfs hoeveelheid;

—— *aangroejingen*;

(*u*) Heelk. Waarn. bl. 233.

(*v*) *Mem. de Chir. Tom.* II. p. 627.

deszelfs bijzondere ontaarting, en
——— *eigenaartige beklemmingen.*

Van allen leveren ons de Waarneemingen een genoegzaam aantal voorbeelden op; laat ons dit slechts door eenigen bevestigen.

§. 77.

Groote Netbreuken. — SCHWENCKE (*w*) vond in het lijk van eenen 30 jaarigen persoon, in de rechter zijde van den balzak, eene breuk, waarin een gedeelte van het *ileum* en het net bevat was; in dit geval was het geheele net van de linker naar de rechter zijde gedrongen; en toen de breukzak geopend werd, zo lang, dat het tot aan de knieën hing.

SONDERSHOF (*x*) opende het lijk van een' soldaat, die aan de gevolgen van eene linker balzalksbreuk overleden was; en vond in den breukzak, het geheele groote darmnet, als eenen bal zamengerold, verhard en aan het bovenste gedeelte van den buikring vastgegroeid. Onder hetzelve was een gedeelte van den omgewonden darm, in den breukzak gezakt, beklemd en reeds verstorven.

(*w*) Zie SERMES, Verh. over eene nieuwe manier van Steen- en Breuksnijden, bl. 229.

(*x*) Zie SCHMUCKER, Heelk. Meng. D. III. bl. 255.

In de zeer groote breuk (§. 47.) door DE WIND (y) waargenomen, en welker lengte 11 en omtrek 15½ duimen waren, vond hij den geheelen zak, behalven een ſpoelkom vol bloedig water, alleen met het net gevuld.

§. 78.

Aangroeïngen van het Net. — Uit genoegzaame voorbeelden (§. 56.) hebben wij gezien, dat het net aan den breukzak aangegroeid bevonden is: alleenlijk kunnen wij hier de bijzondere waarneeming, waarvan de Heer ACREL (z) ſpreekt, niet voorbij medetedeelen: hij, naamlijk, opereerde een beklemde netbreuk; in den breukzak vond hij het net, voor de helft zeer dik uitgezet en in één gerold, en door twee of drie vasthechtingen aan den grond van den breukzak vereenigd; dan dit ſtuk maakte de klemming niet; maar een ander ſtuk net, dat in den zak los was, en bij dit ſtuk was ingeſchoten.

§. 79.

Dat ook het net aan den zaadſtreng of aan

(y) *Loc. cit.*
(z) Heelk. Waarn. bl. 222.

den bal is aangegroeid bevonden, daarvan leveren insgelijks de aangevoerde (§. 30. en 33.) waarneemingen van de Heeren THEDEN, MERY, SCHMUCKER en anderen, de voorbeelden op.

§. 80.

Ook zijn er voorbeelden, dat het net zelf, met den, in den breuk bevatten, darm, aangegroeid bevonden is.

ACREL (*a*) onder anderen, vond eens het net en de darmen, in eene klomp, zamengepakt.

En TEN HAAFF (*b*) vond bij eene aangeborene darm- net- en water-breuk, bij een' man van in de 60 jaaren, het net met een gedeelte van den darm aangegroeid.

§. 81.

Bijzondere ontaartingen van het Net. — De verscheidenheden in het wezen van het net zelve, zijn zeer verschillende: het kan met water opgevuld, vleeschachtig, verhard of verstorven zijn.

(*a*) Heelk. Waarn. bl. 212.

(*b*) Holl. Maatſ. D. XXIII. bl. 13.

§. 82.

Zo vond, bij voorbeeld LAMORIE (*c*) in een geval, het net met veele waterblaazen voorzien: en ARNAUD (*d*) verhaalt eene Waarneeming, waarin men, in eene netbreuk, drie ſchommelende gezwellen voelde, uit ieder van welke men, door den *Troicar*, water ontlastte.

§. 83.

Dat het net, binnen den breukzak *vleeschachtig* is bevonden, daar van verhaalt de Heer HORN (*e*) een voorbeeld: hij opereerde eene beklemde balzaksbreuk, en na den breukzak, die zeer dik was, geopend te hebben, vloeide er een weinig vocht uit: onmiddelijk na deeze opening, kwam een vleeschachtig ligchaam te voorſchijn, dat de grootte en gedaante van een kalfsnier had, en boven de dunne darmen, die in den breukzak bekneld waren, uitſtak. — De Heer HORN meent, op gronden, die hij, onzes insziens, overtuigend aanvoert, dat dit ſtuk vleesch eene verouderde netbreuk geweest is. —

(*c*) *Mem. de l'Acad. de Chir. de Par. Tom.* VIII. p.

(*d*) *Mem. de Chir.* p 553.

(*e*) Zie SCHMUCKER Heelk. Meng. D. III. bl. 207.

Men zie ook het geval door ROSCIUS (*f*) beschreven, en van ons hier voor (§. 56.) medegedeeld.

§. 84.

Op een' ander' tijd, heeft men het net in den breukzak zeer verhard bevonden.

POTT (*g*) zegt, bij verouderde breuken, het net, in den hals van den breukzak, dikwerf „ hard, vast, onzamenpersbaar, en vleesachtig" gevonden te hebben.

SCHMUCKER (*h*) ſpreekt van eene balzaks- darm- net- en water-breuk, in welke men een groot verhard ſtuk net, ter zwaarte van één en een half pond, aan den breukzak en buikring vastgegroeid vond.

En KRAGTINGH (*i*), om van geene anderen meer te gewaagen, vond bij de operatie eener beklemde balzaksbreuk, na dat de breukzak geopend was, eene groote klomp van het net, dat ontaart was, uit op elkander gepakte vetklonters beſtond, en rondom den buikring was

(*f*) HILDANUS, *Obſ. cent.* VI. *obſ.* 70.

(*g*) Verh. over de Breuken, bl. 149.

(*h*) Heelk. Meng. D. II. bl. 121.

(*i*) Verh. van het Genootſ. ter bev. der Heelk. te Amſt. D. II. bl. 169.

vastgegroeid: na eene voorzichtige ontwikkeling deezer vetdeelen, ontdekte hij een klein gedeelte darms, dat in dit net verholen had gezeten, en reeds eene donkere na het paarsch hellende kleur had aangenomen.

§. 85.

Niet zelden vindt men het net verſtorven. — BALTHAZAAR (*k*) onder anderen, opereerde eene beklemde balzaksbreuk, bij een jongeling van 20 jaaren; bij de opening van den breukzak kwam een aanmerkelijk gedeelte van het net, dat *gegangreneerd* was, naar buiten; het bovenſte gedeelte van dit net was zeer verhard en met den breukzak vastgegroeid; en daar achter vond men een klein gedeelte van den darm beklemd, die mede verſtorven was.

De zo even (§. 83.) gemelde Heer HORN (*l*) vond in een ander geval, bij de operatie eener beklemde balzaksbreuk, in den breukzak, behalven eene menigte ſtinkende etter, twee groote gedeelten van het net, waarvan het ééne geheel verſtorven was.

En LE DRAN (*m*) vond, bij de operatie

(*k*) Heelk. Waarn. bl. 365.

(*l*) *Loc. cit.* p 200.

(*m*) Heelkundige Aanmerk. Aanm. 62.

eener beklemde lieschbreuk, het net geheel verſtorven, doch den darm gezond.

§. 86.

Het net maakt beklemming binnen, of buiten den breukzak. — Dat het net zig binnen den breukzak zodanig om den darm kan flingeren, dat het de toevallen van eene waare beklemming veroorzaakt, daarvan vindt men, onder anderen, door ARNAUD (*n*) eenige voorbeelden opgetekend, en in de *philoſophical Tranſactions* (*o*) door anderen bevestigd.

Ook zegt LE DRAN (*p*) breuken gezien te hebben, waarin hij vond dat het net een' zak of kap maakte, die den darm omvattede.

DE LA PEYRONIE (*q*) verhaalt het geval van eene lieschbreuk, bij welke, ſchoon ingebragt zijnde, echter de toevallen bleeven aanhouden, en den lijder deeden ſterven: hij opende het lijk, en vond dat de darm binnen den buikring, door een bijzonderen band, van het net afkomſtig, geworgd en beklemd gehouden werd.

(*n*) *Mem. de Chir. p.* 569-574.
(*o*) *N.* 450 *p.* 361.
(*p*) Operatien der Heelkunst bl. 92.
(*q*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* I. *p.* 693.

En HOIN (r) vond bij eene beklemde balzaksbreuk geen' breukzak, doch in welke het zeer gezwollen en halfverrotte net, den breukzak fcheen te vormen: de darm was, twee vingeren breed, binnen den ring, door het net beklemd; beftaande in eenen vasten band, welke ten minften een half duim breed was, en door een ftuk verhard net gevormd werd.

VERSCHEIDENHEID, MET OPZICHT TOT DE DARMEN BINNEN DEN BREUKZAK.

§. 87.

De verfcheidenheid, welke men in de darmen eener liesch- en balzaks-breuk waarneemt, bepaalt zig, tot

hun eigen wezen;
hunne bijzondere aangroejingen; en
hunne eigenaartige beklemmingen.

(r) Zie LE BLANC, Heelk. Operatien D. II. bl. 287.

VERSCHEIDENHEDEN MET BETREKKING TOT HET EIGEN WEZEN VAN DEN DARM.

§. 88.

Hiertoe komt in aanmerking, welke darm of darmen de breuk bevat; of zij geheel of ten deele zijn uitgezakt; of zij gezond of wankleurig zijn; of zij week en flap, of opgespannen, of hard en vernaauwd zijn: laat ons dit nader ophelderen.

§. 89.

Welke darmen de breuk bevat. — Dat bijna alle de darmen, het zij voor een gedeelte of geheel afzonderlijk, het zij met anderen te gelijk, in den breukzak gevonden zijn, hebben wij (§. 62.) reeds door een aantal voorbeelden aangetoond en bevestigd.

§. 90.

Zij zijn geheel of ten deele uitgezakt. — Vrij gewoon is het, dat de darm, bij wijze van eene luts, door den buikring in den breukzak indringt, en dus een groot of klein gedeelte van den geheelen omtrek zijner buis,

in den breukzak bevat wordt; ten ware de blinden darm alleen geheel of ten deele ware uitgezakt; in welk geval deeze luts niet gezien wordt. — Bijna alle de Waarneemingen bevestigen dit als eene zeer zekere waarheid.

§. 91.

Dan, niet zelden heeft men slechts maar een gedeelte van den omtrek van de darmbuis verlengd, uitgezakt, en in den breukzak besloten gevonden: en deeze soort van breuken, sinds omtrent eene eeuw, *de breuk van* LITTRE genoemd.

HILDANUS (*s*) kende deeze breuk reeds, en RUYSCH (*t*) geeft er mede voorbeelden van; ook zegt de laatstgenoemde, dat hij dezelve meermaalen, bij het openen van lijken heeft waargenomen. — LITTRE (*u*) zegt deeze soort van breuken in drie onderscheidene ligchaamen ontmoet te hebben. — ULHOORN (*v*) vond bij de opening van een lijk, in eene lieschbreuk, een' verlengden zak van het *ileum*;

(*s*) *Cent.* VI. *obs* 71.

(*t*) *Thes Anat.* VII. N. 15. *Tab.* IV. *Fig.* 2 & 3.

(*u*) *Mem. de l'Acad. R. des sciences l'Ann.* 1700.

(*v*) Zie HEISTER, Heelk. Onderw. D. II. bl. 924.

en heeft denzelven zeer duidelijk afgebeeld (*w*); en RICHTER (*x*), om geen meer voorbeelden optenoemen, heeft eene foortgelijke waargenomen, die eene *anus artificialis* naliet.

§. 92.

De darm is gezond of wankleurig. — Bij de meeste breuken, die bij tijds geopereerd worden, of bij dezulken, bij welken geene beklemming is, vindt men gewoonlijk den darm in zijnen natuurlijken ftaat.

Dan, veelmaalen vindt men denzelven ontftoken, rood, bruin, paarsch, zwart of verftorven: en de voorbeelden hier van zijn zo menigvuldig, en zo algemeen bekend, dat het overtollig zoude zijn, daarvan iet ten bewijze aantevoeren.

§. 93.

De darm kan zeer week zijn. — De Heer RICHTER (*y*) verhaalt hiervan een voorbeeld: hij vond naamlijk, bij het openen van eene vrouw, welke aan eene beklemde

(*w*) *Pl.* XII. *Fig.* XII.

(*x*) Verh. over de Breuken D. II. bl. 49.

(*y*) *Ibid.* D. I. bl. 84.

breuk geſtorven was, een zeer klein ſtuk van den omgewonden darm in de breuk: het had de natuurlijke kleur en geſteltheid, maar was zo week, dat men het met de vingeren kon aan ſtukken wrijven. —— Dit zelfde, zegt RICHTER, nog eens in eén ander waargenomen te hebben.

§. 94.

Of ook zeer opgeſpannen. — SCHWENCKE (z) in zijne reeds meermaals aangehaalde waarneeming, vond bij dezelve, de darmen zodanig door lucht opgezwollen, dat dezelven met geene mogelijkheid konden binnen gebragt worden, vooraleer men dezelve met eene naald doorſtoken had.

§. 95.

Hard en vernaauwd. —— ACREL (*a*) vond bij de ontleding van een lijk, dat na de operatie eener beklemde balzaksbreuk overleden was, de vliezen der darmen, welken in den breukzak waren geweest, zo hard als leder; en het darmkanaal zo eng, dat er naauwlijks eene kleine ſchrijfpen doorgeſtoken kon worden.

(z) Holl. Maatſ. D. IV. bl. 133.
(*a*) Heelk. Waarn. bl. 212.

RITSCH (*b*) verrichtte de operatie op eene lieschbreuk aan de rechter zijde, bij een' man van 42 jaaren: na dat de breukzak geopend was, en de darmen binnen gebragt waren, hielden de toevallen echter aan, en de lijder ſtierf twaalf uuren na de operatie: bij de opening van het lijk vond men het *ileum* op twee plaatſen daar het in den buikring had geweest, zo vernaauwd, als of men het met eene draad hadde toegetrokken; en de binnenſte deelen van den darm waren zo vast zamengegroeid, dat alle doorgang voor drekſtoffen geſloten was.

MERTRUD, COUTAVOZ, en andere Leden van de *Academie* (*c*) verzekeren, verſcheidene menſchen te hebben zien ſterven, door het aanhouden van de toevallen, ſchoon de darm wel ingebragt ware; hebbende men naderhand, bij het openen ontdekt, dat eene vernaauwing op de beklemde plaats, de oorzaak daarvan was.

(*b*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* IV. p. 173.

(*c*) *Ibid.*

VERSCHEIDENHEDEN TEN OPZICHTE VAN DE BIJZONDERE AANGROEJINGEN VAN DEN DARM.

§. 96.

De darmen in eene breuk bevat, zijn aangegroeid bevonden, aan

den breukzak;
de zaadstreng;
den bal;
het net, en
aan elkanderen.

§. 97.

Aan den breukzak. — Uit de aangehaalde waarneemingen (§. 56.) van de Heeren LE BLANC, ARNAUD, GOEBELL, ARAND, CARLISLE, HENCKEL en BONN, meenen wij de aanhechting van den darm aan den breukzak, overvloedig genoeg bewezen te hebben.

§. 98.

Aan de zaadstreng. — Men zie hier over het geen wij onder §. 30. uit het geval, door den Heer BONN beschreven, hebben opgetekend.

§. 99.

Aan den bal. — Ook dit hebben wij reeds (§. 33.) uit de Waarnemingen van de Heeren BONN en SCHWENCKE doen zien.

§. 100.

Aan het net. — ACREL en TEN HAAFF onder anderen, gelijk wij hiervoor, (§.80) toonden, hebben dit waargenomen.

§. 101.

Aan elkander. — Dit is onder anderen, door CARLISLE, in die groote balzaksbreuk, waarvan wij, reeds meermaalen, (§. 47, 56 en 63.) gesproken hebben, waargenomen.

VERSCHEIDENHEID DER EIGENAARTIGE BEKLEMMINGEN VAN DEN DARM, EN HET DARMSCHEIL.

§. 102.

Ik noem *eigenaartige beklemmingen*, die soort van beklemming, welke door, of van wegen den darm of het darmscheil zelf gemaakt wordt.

Zo vond DIONIS (*d*) bij voorbeeld, bij de

(*d*) *Chir. Oper.* p. 251.

operatie op eene beklemde en verouderde balzaks-darmbreuk, de darmen allerwegen aan den breukzak vastgegroeid, doch een op nieuw uitgezakt en los gedeelte van den darm, tusſchen de voorigen en vastgegroeide, in den buikring bekneld.

MORAND (*e*) deed de operatie op eene beklemde breuk, en vond dat een klein gedeelte darms, dat niet lang geleden, door den buikring uitgezakt was, bekneld werd, door dat gedeelte, 't welk, van ouds, in den breukzak was.

BELL (*f*) zag bij eene beknelde balzaksbreuk, dat het wormswijze aanhangzel, om een gedeelte van den darm, zo ſtijf omgeſnoerd was, dat men daar uit de oorzaak der toevallen duidelijk kon afleiden.

LOUÏS (*g*) vond eens na den dood, dat het darmſcheil, door tegennatuurlijke banden aan het bovenſte deel des breukzaks gehecht was; en dat deeze banden den darm omvatteden en zamentrokken.

En POTT (*h*) eindelijk zegt, dat hij, 't gedeelte van het darmſcheil, 't welk lang in den

(*e*) Zie de Aant. op DIONIS, bl. 105.

(*f*) Zamenſtel van Heelk. D. I. bl. 109.

(*g*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* I.

(*h*) Verh. over de Breuken bl. 134.

hals van eene verouderde breuk gelegen had, zodanig verhard en verdikt heeft gezien, dat het onmogelijk weder in den buik kon terug gebragt worden.

B.) De dijebreuk.

§. 103.

Door dijebreuk (*Hernia Cruralis*, *Hernia femoralis*, of *Merocele*) verſtaat men de uitzakking van eenig buiksingewand, onder den Fallopiaanſchen peesband, aan de boven binnenzijde van de dije.

§. 104.

De Heer RICHTER (*i*) zegt: „ deeze breuk
„ ontſtaat in de buiging van de dije, daar de
„ groote dijevaten uit den onderbuik in de dije
„ daalen. — Zij dringt onder den peesachtigen
„ rand der ſchuinſche buikſpieren, die men den
„ band van POUPART (of FALLOPIUS)
„ noemt, door het vetvlies, dat daar de groote
„ dijevaten, en de vezelen van eenige ſpieren
„ bekleedt. — Doorgaands dringt zij door den

(*i*) Verh. over de Breuken D. II. bl. 74.

„ onderſten hoek van deeze opening, die na de „ vereeniging der ſchaambeenderen gericht is, „ gedeeltelijk, om dat zij hier den minſten te„ genſtand vindt, gedeeltelijk, om dat deeze „ hoek de laagſte is."

„ Doorgaands ligt hierom deeze breuk niet, „ zo als ſommigen zeggen, op de dijevaten; „ maar vooral wanneer zij klein is, aan de in„ wendige zijde van dezelven, zo dat men het „ kloppen der ſlagaderen, wel digt bij de breuk, „ maar altoos aan haare uitwendige zijde voelt."

§. 105.

Dat de dijebreuk evenwel niet altoos deeze (§. 104.) ligging heeft, erkent dezelfde ſchrijver (*k*) daar hij zegt: „ ſomtijds ligt zij zo „ duidelijk aan de inwendige zijde deezer vaten, „ en zo digt bij den buikring, dat een onge„ oefende dezelve ligtlijk voor eene Lieschbreuk „ zou aanzien. Ik heb gezien, dat geoefende „ zelf in dit geval gedwaald hebben."

De Heer P. DE WIND (*l*) geeft hier insgelijks een merkwaardig voorbeeld van. Eene ruim 40 jaarige vrouw, ſtierf aan de gevolgen eener

(*k*) *Ibid.* bl. 75.

(*l*) Holl. Maatſ. D. VII. ſt. 1. bl. 118.

beknelde, en zo men meende, rechter lieschbreuk: bij de ontleding vond DE WIND, dat zij aan beide zijden een breuk had, de rechter ter grootte van eene gewoone rietpeer, en de linker als een okkernoot: wijders zag hij, bij het ontblooten der breukzakken, dat beide deeze breuken, ſchoon in de liesch liggende, echter van onder den band van POUPART voordkwamen.

Dan, wanneer er tevens eene lieschbreuk bij eene dijebreuk plaats heeft, zo kan deeze gedaante ſomwijlen bedriegelijk zijn. — LUDWIG *(m)* verhaalt daarvan een voorbeeld: hij werd eens bij eene vrouw, die de toevallen van eene beklemde breuk had, geroepen; de breuk maakte zulk een breed gezwel, dat men dezelve, zo wel voor een dije- als voor een lieschbreuk kon houden: men verrichtte de kunstbewerking op eene lieschbreuk; de toevallen hielden aan, en de lijderes ſtierf. Bij het onderzoek van het lijk vond men een' kleine dijebreuk, die men bij de kunstbewerking op de lieschbreuk niet ontdekt had; en waarin de darm verſtorven was.

In een ander geval heeft men de dijebreuk, in plaats van naar beneden, naar het bovenſte

(m) *Adverſaria Med. practica vol. 1.*

en voorste deel van den buik oploopende bevonden. — De Heer BONN (*n*) zag, met den zeer ervaren Amsterdamschen Heelmeester HUSSEM, zulk eene dijebreuk, in de gedaante van een gezwel aan den onderbuik, van eene vrij aanmerkelijke grootte, onmidlijk boven den band van FALLOPIUS; de lijderes stierf aan de toevallen van beklemming. Uit de ontleding van het lijk bleek dit gezwel niet anders te zijn dan een darm- en net-breuk, waar van de breukzak onder de huid verschuifbaar, door 't celwijsweefzel met den vetrok en het peesvlies der buikspieren vereenigd was. — De Heer HUSSEM (*o*) die deeze zelfde waarneeming in 1780 zelf heeft medegedeeld, zegt: dat aan hem niet bekend is, dat eenig schrijver van dusdanig eene bijzondere *Hernia cruralis* gewag maakt; „ alleenlijk weet ik," zegt hij, „ dat de Heel„ meester V.. D. M...., eenige jaaren geleden, „ eene soortgelijke bedriegelijke *Hernia cruralis* „ geopereerd heeft, waarvan echter de lijderes „ is gestorven."

§. 106.

Wij zullen wijders de verscheidenheden, die

(*n*) Holl. Maats. D. XX. st. 2. bl. 480.

(*o*) Genees- Natuur en Huish. Jaarboeken, D. III. N. XVI. bl. 227.

zig in deeze breuk opdoen, op dezelfde wijze, als in de lieschbreuk verdeelen, in zulke,

Welke zig buiten den breukzak voordoen;

In die, welke den breukzak zelven uitmaakt; en eindelijk

Welke de ingewanden, binnen den breukzak bevat, opleveren.

VERSCHEIDENHEDEN, WELKE ZIG OPDOEN IN DE DEELEN BUITEN DEN BREUKZAK.

§. 107.

Hiertoe komt bij deeze breuk alleen in aanmerking; de algemeene bekleedzelen met de daarin bevatte deelen.

§. 108.

Met opzicht tot de huid is de verſcheidenheid dezelfde, als die wij bij de lieschbreuk (§. 19.) hebben opgegeven.

§. 109.

Het vetvlies kan ter deezer plaatze zeer dik zijn: de Heer KRAGTINGH (*p*) verhaalt het

(*p*) Verh. van het Genootſchap ter bev. der Heelk. te Amſt. D. II. bl. 170.

voorbeeld van eene beklemde dijebreuk, die derwijze in het vet gelegen was, dat men ze naauwlijks konde zien, en hij met zeer veel moeite door de groote hoeveelheid hiervan, den breukzak ontblooten en openen kon. Op eene andere plaats (*q*) ſpreekt deeze zelfde Heelmeester, van eene zeer dikke lijderes, met eene dijebreuk, ter grootte van een duivenei, en door de dikte van het vetvlies bijna niet zichtbaar.

§. 110.

Dat eene dijebreuk tevens met eene gezwollene en verharde klier kan gepaard gaan, die de kenmerken twijfelachtig maakt, hebben wij reeds hiervoor (§. 23.) uit het geval van den Heere ELZE (*r*) aangetoond.

§. 111.

De peesvezelen, die van de dijezwachtel (*Fascia lata*) naar den band van POUPART overgaan, beklemmen wel eens den breukzak, doordien zij den band nederwaards trekken: RICHTER zegt, men heeft ten minſten gezien, (*s*)

(*q*) *Ibid.* bl. 180.
(*r*) *Lic. cit.*
(*s*) Verh. over de Breuken D. II. bl. 85.

dat de beklemming terſtond geheel ophield, na dat men deeze vezelen doorgeſneden had: en bevestigt dit door het getuigenis van de Heeren GUNZ en BERTRANDI.

VERSCHEIDENHEDEN MET BETREKKING TOT DEN BREUKZAK.

§. 112.

Zo even (§. 105.) hebben wij gezien, dat de breukzak, in deeze breuken eene bijzondere richting kan neemen en bedriegelijk kan voorkomen.

§. 113.

Hij kan ook zeer klein en bijna onmerkbaar zijn. De zo even (§. 105. en 109.) aangehaalde gevallen, van de Heeren LUDWIG en KRAGTINGH bevestigen zulks.

§. 114.

Meermaalen heeft men deezen breukzak ook zeer dun bevonden. — LE BLANC (t) opereerde eene zeer kleine verouderde dijebreuk met

t) Heelk. Oper. D. II. bl. 252.

eenen zeer dunnen breukzak, die zo wel met de *Cellulosa* van buiten, als met den darm van binnen, zeer vast was aangegroeid. — HOIN (*u*) vond insgelijks bij eene verouderde dijebreuk, den breukzak ongemeen dun, en bijna doorzichtig.

§. 115.

Dezelve kan ook zeer hard en dik zijn. De Heer KRAGTINGH (*v*) vond denzelven eens, bij eene kleine dijebreuk, als eene steenharde en knobbelachtige klomp.

§. 116.

En dat de breukzak, ook bij eene dijebreuk geheel kan ontbreeken, daar van verhaalt GARENGEOT (*w*) een voorbeeld: een meisjen naamlijk, kreeg door eene inspannende kracht, in eene achteroverhouding, eene beknelde dijebreuk; GARENGEOT opereerde dezelve, en vond in de breuk een stuk van het net, doch geenen breukzak.

(*u*) Heelk. Oper. D. II. bl. 241.

(*v*) *Loc. cit.* p. 174.

(*w*) *Traité des Oper. de Chir. Tom.* I. p. 373.

§. 117.

Dat ook de breukzak zo wel aan de buiten gelegene Cellulosa, als aan de ingehoudene deelen kan aangegroeid zijn, hebben wij zo even (§. 114.) uit het geval van den Heere LE BLANC gezien.

§. 118.

En dat deeze breukzak op zig zelven, beklemmingen kan maaken, zullen wij door de volgende voorbeelden bevestigen.

LEDRAN (*x*) opereerde eene beklemde dijebreuk aan de rechter zijde van eenen 84 jaarigen grijsaart, en vond, na dat hij den breukzak ontbloot en den band van POUPART doorsneden had, dat deeze band de knelling niet maakte; maar dat de hals van den breukzak zelven, zig verhard en vernaauwd had.

Bij een ander (*y*) opende hij het lijk, bij wien men de breuk met zijnen zak, ongeopend had ingebragt; doch door het aanhouden der toevallen, agt dagen na de operatie was overleden. De opening onder den band van POUPART was zo ruim, dat men omtrent vier vingeren in de-

(*x*) Heelk. Aanmerkingen, Aanm. 57.

(*y*) *Ibid.* Aanm. 58.

zelve kon ſteeken; maar binnen dezelve in den buik, vond hij den breukzak met een half el van den nuchteren darm, zodanig geſloten, dat men hetzelve, zonder den hals van den breukzak te doorſnijden, er niet konde uittrekken. — Zo ook verhaalt DE LA FAYE (z) een ſoortgelijk geval; en bij ARNAUD (a) vindt men er eenigen van opgetekend.

VERSCHEIDENHEDEN, WELKE ZIG BINNEN DEN BREUKZAK OPDOEN.

§. 119.

Binnen den breukzak eener dijebreuk, vindt men gewoonlijk een weinig vocht, een gedeelte van het net, van den darm, of van beiden te gelijk. — Dan, de ondervinding heeft ook hierin eene mengeling van verſcheidenheid getoond, welke tot de kennis van een goed breukmeester allernodigst te weeten zijn.

§. 120.

Het vocht binnen den breukzak, kan geheel

(z) *Oper. de Chir. par* DIONIS p. 324. N. 1.

(a) *Traité des Hernies. Tom.* I.

ontbreeken. — Zo vond HOIN *(b)* in de zo even (§. 114.) medegedeelde Waarneeming, bij eenen zeer dunnen breukzak, geen druppel waters in denzelven.

§. 121.

Het net kan verhard, ineen gepakt, aan den breukzak of aan den darm aangegroeid zijn, of wel den darm in zig beklemmen.

DE WIND *(c)* zag in zijne bedriegelijke dijebreuken (§. 105.) in beide de breuken, het net als een klomp inéén gepakt, en hier en daar met vezels aan den breukzak vereenigd. — In de rechter breuk was tevens een klein verſtorven gedeelte van het *ileum*.

FAGUIER *(d)* opereerde eene dijebreuk bij eene vrouw van 83 jaaren; bij vond het net verhard, en aan den breukzak en darm vastgegroeid: de darm was in de lengte van omtrent zes duimen, op verſcheidene plaatſen aan zig zelven vastgehecht, ontſtoken, en door drekſtoffen zeer gezwollen.

CALLIZEN *(e)* verhaalt het geval eener beklemde dijebreuk, bij welker kunstbewerking

(b) *Loc. cit.*

(c) *Loc. cit.*

(d) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* IV. *p.* 253.

(e) *Acta Havnienſ. vol.* 1.

men vond, dat het net, bij de buiksopening, zig in twee deelen verſpreidde, en in den bodem des breukzaks, in eene harde kraakbeenige klomp vereenigde: door deeze ſpleet in het net, was van achteren een darm doorgedrongen, die in de breuk vóór het net lag. — Schoon men den band van POUPART verwijdde, het net tot aan de holligheid van den buik wegſneed, en den darm binnen bragt, hielden echter de toevallen aan, en de lijder ſtierf. —— Bij de opening van het lijk vond men het net in, de holligheid van den buik, aan het buikvlies aangegroeid, en den darm tegen den bovenſten hoek der ſpleet, zo ſterk in het net gedrukt, dat hij geheel geſloten was.

In het meergemelde geval van HOIN (*f*) vond men in den breukzak een ſtuk net, en na dit vanéén geſcheiden te hebben, daar achter een ſtuk darms, dat bruinrood en beklemd was: boven aan den breukzak was het net zo verhard en aangegroeid, dat het eerst moest afgeſneden worden, alvorens men den darm kon inbrengen.

LEDRAN (*g*) vond bij de opening van den breukzak, een tweeden zak in denzelven, en

(*f*) *Loc. cit.*

(*g*) Heelk. Aanm. Aanm. 57.

daaraan vereenigd, welke door het net gemaakt werd, en in welken den darm besloten lag.

§. 122.

De darm zelve kan aan den breukzak of aan het net zijn aangegroeid, of ook geheel of ten deele in den breukzak bevat zijn.

Dat de darm aan den breukzak, in die soort van breuken, is aangegroeid bevonden, hebben wij reeds (§. 114.) uit de Waarneeming van den Heere LE BLANC gezien.

En dat men dezelve, met het net vereenigd heeft waargenomen, blijkt insgelijks uit het zo even (§. 121.) medegedeelde geval van den Heere FAGUIER.

Dat de darm geheel in den breukzak kan inzakken; dat is, dat dezelve in zijn geheelen omtrek, en bij wijze van eene lits in de breuk bevat wordt, behoeft geen bewijs: bijna alle de Waarneemingen van dije-darmbreuken, bevestigen zulks; —— doch dat ook maar een gedeelte van deszelfs omtrek, zaksgewijs kan verlengen, en in den breukzak kan besloten zijn, zien wij uit de volgende waarneeming.

De Heer KRAGTINGH (*h*) verrichtte de

(*h*) *Loc. cit.* p. 174.

operatie op eene kleine beknelde dijebreuk eener vrouw; na de doorſnijding der uiterlijke bekleedzelen, vond hij een ſteen-harde knobbelachtige klomp aan alle kanten vastgegroeid: rondom losgemaakt zijnde, kon ze echter niet geopend, noch binnen gebragt worden, en de lijderes ſtierf. —— Bij de ontleeding vond men, dat een zakswijs verlengzel van den eenen wand des darms in den breukzak bekneld was — en de zogenaamde *breuk van Littre* uitmaakte. — Deeze zak had eene bandachtige hardheid aangenomen, was anderhalve duim lang, en doorgeſneden zijnde, vond men deszelfs bodem een halve duim dik. —— Men zie ook over deeze ſoort van dijebreuken, de waarneemingen van de Heeren LEDRAN (*i*) en HENCKEL. (*k*)

§. 123.

Eindelijk ook kan men de blaas in eene dijebreuk aantreffen. De Heer LEVRET (*l*) heeft hiervan een voorbeeld opgetekend.

C.) DE NAVELBREUK.

§. 124.

Door eene navelbreuk (*Hernia umbilicalis*, *Om-*

(*i*) *Obſ.* 61.
(*k*) *Neue Med. und Chir. Anm. Samml.* II. ſ. 47.
(*l*) *Obſ. ſur les Polypes.*

Omphalocele, of *Exomphalos*,) verstaat men de uitzakking van eenig buiksingewand ter plaatse van den navel.

§. 125.

De verscheidenheid deezer breuk hangt af, van

derzelver juiste plaats;

de byzonderheden des breukzaks; en van

de verscheidenheid der ingewanden, binnen deeze breuk bevat.

VERSCHEIDENHEID, MET OPZIGT TOT DE PLAATS DER NAVELBREUKEN.

§. 126.

Men is vrij algemeen gewoon, eene navelbreuk te noemen, alle soorten van uitzakkingen, welke door den navelring, of in deszelfs onmiddelijke nabijheid, voorkomen; of welke, door de vanéén gewekene vezelen der witte lijn (*linea alba*,) onmiddelijk boven, onder, of ter zijden van den navel zig opdoen.

§. 127.

Deeze (§. 126.) verscheidenheid te kennen,

is van veel belang, naardien de eerſten, naamlijk die, welken door den verwijden navelring, bij volwasſenen, ontſtaan, zelden eenen breukzak hebben, en er bij die der laatſten, in tegendeel, altoos een gevonden wordt; ten zij dezelve, na eene uiterlijke doorgaande kwetſing van het buikvlies, ter deezer plaatſe ontſtaan ware, in welk geval ook, meestal, geen breukzak gevonden wordt; en van welke ſoort van breuken wij nader, onder de *Buikbreuken*, ſpreeken zullen.

§. 128.

Kinderen zijn, over het geheel, meest aan de eerſte ſoort deezer (§. 126.) breuken, (om redenen die duidelijk genoeg te verklaaren zijn; doch 't welk hier onze taak niet is) onderhevig; men zie deswegen de ſchriften van de Heeren RICHTER (*m*), POTT (*n*), VAN GESSCHER (*o*), en anderen; niettegenſtaande de aangeborene navelbreuken, bij hen, of ter zijde den navel, in eenen zak, of met opligting en uitwijking des geheelen omtreks van den navelring voorkomen.

(*m*) Verh. over de Breuken D. II. bl. 59.

(*n*) Verh. over de Breuken bl. 226.

(*o*) Oefen. Heelkunde D. I. §. 958.

VERSCHEIDENHEDEN, MET BETREKKING TOT DEN BREUKZAK.

§. 129.

Zo even (§. 127.) hebben wij gezegd, dat in de breuken, die, bij volwasſenen, in den navelring kwamen, doorgaands geen breukzak gevonden wordt; en ter overtuiginge hiervan leeze men de ſchriften van de Heeren GARENGEOT (*p*), PETIT (*q*), LA FAYE (*r*), en veele anderen; doch hierbij gaven wij tevens te kennen, dat hij er ſomwijlen aanwezig is, en van welke de waarneemingen, onder anderen, van de Heeren HEISTER, TEN HAAFF, SHARP en SANDIFORT, van welken wij zo aanſtonds ſpreeken zullen, de voorbeelden opleveren.

§. 130.

De breukzak kan zeer dun, vezelachtig, en als geſcheurd, en ook zeer dik en ſomwijlen verbazend groot zijn.

(*p*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* III. p. 341.

(*q*) *Traité des malad. chir. Tom.* II. p. 265.

(*r*) DIONIS, *Oper. de Chir.* p. 107. N. 2.

HEISTER (s) heeft eene waarneeming opgetekend en afgebeeld, in welke de rand van de huid des navels, als een groote ring open was, en tusschen dezelve een zodanig dunne breukzak, dat de darmen door denzelven duidelijk konden gezien worden.

TEN HAAFF (t) vond, bij de operatie op eene beklemde navelbreuk, bij eene Dame van 80 jaaren, eenen, bij uitstek dunnen, breukzak; „ doch die zig niet," zegt hij, „ als eenen „ gladden zak, gelijk men dien gemeenlijk in „ andere breuken vindt, maar als een uitge- „ spannen netjen, vertoonde, waaraan het net „ van rondsomme gehecht was."

SHARP (u) vond, bij eene operatie op de navelbreuk, den breukzak op sommige plaatsen geborsten; terwijl eenige van deszelfs draaden op andere plaatsen heel gebleven waren: door deeze draaden scheen het gedarmte, overal waar zij gespannen waren, als gebonden, en werd er door nedergehouden, om de holten en verhevenheden te vormen, die zig in dit geval openbaarden, en in de navelbreuken zo dikwijls voorkomen.

(s) Heelk. Onderw. D. II. bl. 596.

(t) Holl. Maatſ. D. VIII. St. 1. bl. 495.

(u) Oord. Aanmerk. over de Heelk. bl. 120.

In een ander geval (*v*) vond deeze zelfde schrijver, bij het doen der operatie op de navelbreuk, eenen uitermaaten dikken breukzak.

SANDIFORT (*w*) opende het lijk van eene vrouw, met eene zeer groote navelbreuk gestorven, bij welke de breukzak tot aan de schaambeenderen hong.

Wijders vindt men, van bijzondere groote navelbreuken, onder anderen, voorbeelden bij PLATERUS (*x*), BENIVENIUS (*y*), HILDANUS (*z*), en STALPART VAN DER WIEL (*a*), welke laatstgenoemde een geval verhaalt, waarin de navelbreuk eener bejaarde vrouwe, zo groot was, dat dezelve haar, wanneer zij recht over einde zat, tot op de knieën hong

VERSCHEIDENHEID DER INGEWANDEN, BINNEN DEN BREUKZAK.

§. 131.

Door *ingewanden binnen den breukzak*, moe-

(*v*) Oord. Aanm. over de Heelk. bl. 120.
(*w*) Natuur- en Genees k. Biblioth. D. VI. bl. 162.
(*x*) *Obs.* L. III p. 713.
(*y*) *Cap.* 5. p. 144.
(*z*) *Obs. cent.* 3. *obs* 63.
(*a*) Zeldzaame Aanmerkingen D. I. Aanm. 53.

ten wij hier de zodanigen verſtaan, welke bij alle navelbreuken, het zij dezelven met of zonder breukzak zijn, de breuk zelve uitmaaken.

§. 132.

Het net, de darmen, de lever, de maag en de milt, heeft men, of alleen, of eenigen derzelven te gelijk, in deeze breuken gevonden.

§. 133.

Het net. — Dat het net doorgaands in deeze breuken voorkomt, behoeft voor de Ontleedkundigen geen bewijs; doch dat het hier ook kan aangroejen, en den darm als een tweeden zak omvatten, bevestigen verſcheiden voorbeelden: TEN HAAFF, onder anderen, vond hetzelve, in zijne zo even (§. 130.) aangehaalde Waarneeming, rondom den navelring vastgegroeid, en den darm in hetzelve beklemd; en SANDIFORT zag, in het geval van die groote breuk (§. 130) dat het net, als eenen tweeden zak, den kronkeldram geheel omvattede.

§. 134.

De darmen. — Dat de darmen er in voor-

komen, blijkt, onder anderen, uit de zo even (§. 133.) genoemde gevallen van de Heeren TEN HAAF en SANDIFORT; en dat zij wezenlijk in den navelring beklemmen kunnen, toont de Waarneeming van den eerstgenoemden. — DE WIND (*b*) verhaalt mede van eene darm-navelbreuk, bij eene vrouw van 57 jaaren, welke door beklemming in het vuur overging: het bedorven gedeelte ſcheidde af, en de lijderes genas. — Zo ook vindt men, in de *Genees- Natuur- en Huishoud-kundige Jaarboeken* (*c*), eene Waarneeming medegedeeld van eene verzworene navelbreuk, in welke de twee einden darms, buiten den buik uithangende, aan de wond vereenigden; en in welke uithangende darmſtukken, de *motus periſtalticus* gezien werd. — SCHMUCKER (*d*) vondt, bij de operatie op eene beklemde navelbreuk, vijf of zes duimen lengte van den darm in de breuk bekneld: hij ontlastte tevens, na dat hij den ring geopend had, een menigte waters. — Dat de darmen in eene navelbreuk ook aan den navelring en aan andere deelen te gelijk zijn vastgegroeid bevonden, zullen wij, zo aanſtonds

(*b*) Holl. Maatſ. D. VII. St. 1. bl. 124.

(*c*) D. II. St. 2. bl. 120.

(*d*) Heelk. Waarn. D. II. Waarn. 15.

(§. 136.), uit de aangevoerde voorbeelden, aantoonen en bevestigen.

§. 135.

De Lever. — De Heeren GAY en NOURSE, zegt POTT (*e*), hebben de lever in den breukzak van eene navelbreuk gezien. — BUCHHOLTZ (*f*) verhaalt, bij de opening van een kind, de lever alleen in den navelbreukzak gevonden te hebben. —— Nog twee andere voorbeelden van deezen aart, in welke alleen de lever in de breuk was, vindt men in de Waarneemingen, door GESNER (*g*), en SCHAEFFER (*h*) medegedeeld.

§. 136.

De Maag. — De Heer RANBY, (schrijft POTT (*i*),) zegt: dat hij in eene navelbreuk, behalven twee en een half el darms, een derde gedeelte van de maag gevonden heeft: en dat alle deeze deelen met elkander waren vastge-

(*e*) Verh. over de Breuken bl. 225.

(*f*) *Diss. de Hepatomphalocele congenita. argentor.* 1768.

(*g*) *Ann. Med. Uratislav.* 1724. Tent. 28. art. IX.

(*h*) *In Nov. act. Acad. Nat. Cur.* T. III. obs. I.

(*i*) *Loc. cit.*

groeid. — DE MAN (*k*) verhaalt de Waarneeming van eene navelbreuk, bij een eerstgeboren kind, bij welks ontleeding men in den breukzak anderhalve ſpan van den omgewonden darm, den blinden darm met zijn wormswijs aanhangzel, en eene halve ſpan van den kronkeldarm vond: vooraf had men reeds een gedeelte van de galblaas, en van het onderſte van de maag, binnen gebragt: de darmen waren aan den rand van den navelring vastgegroeid — en LA CHAUSSE (*l*), eindelijk, verhaalt eene Waarneeming, in welke de maag alleen de navelbreuk uitmaakte.

§. 137.

De Milt. — Dat de milt in eene navelbreuk gevonden is, daarvan heeft de beroemde RUYSCH (*m*) een voorbeeld opgetekend: in een eerstgeboren kind, naamlijk, zag hij, nevens de darmen en de maag, ook de milt bloot buiten den navel liggen.

(*k*) Holl. Maatſ. D. XIX. St. 3. bl. 71.

(*l*) *Diſſ. de Hern. Ventr. in* HALL. *coll. disp. Chir. Tom.* III.

(*m*) *Obſ.* 72.

§. 138.

Dus meenen wij de meest mogelijke verſcheidenheid, welke *de gewoone breuken* opleveren, afgehandeld te hebben; alleenlijk zoude er nog overblijven, aantetoonen, hoedanig verſcheiden deeze breuken, zo met betrekking tot de *kunne*, als met opzicht tot derzelver *plaats*, zijn.

De zo edelmoedige als roemwaardige ſtichter van het Fonds, waaraan de uitgſchrevene vraag, en dit antwoord, de geboorte verſchuldigd is, ik meen den Heer J. MONNIKHOFF, geeft hier zelf, uit een aantal van *twee duizend* perſoonen, uit den loop zijner gewoone practijk, achteréénvolgende uitgetrokken, het volgende bericht van:

Bij het eerſte duizendtal (*n*) vond hij 741 mans- en 259 vrouws-perſoonen, welken te zamen 1229 breuken hadden, waarvan 922 in mans, en 307 in vrouwen waren; als: 205 dubbelde lieschbreuken, in 173 mannen en 32 vrouwen — 467 rechte lieschbreuken, in 379 mannen en 88 vrouwen — 213 linker lieschbreuken, in 158 mannen en 55 vrouwen — 7 dubbelde dijebreuken, in 6 vrouwen en 1

(*n*) Zie Holl. Maatſ. D. XVII. St. 2. bl. 231.

man — 39 rechter dijebreuken, in 28 vrouwen en 11 mannen — 22 linker dijebreuken in 17 vrouwen en 5 mannen — 31 navelbreuken, in 24 vrouwen en 7 mannen — 2 lieschbreuken en 1 linker dijebreuk, in 3 vrouwen — 6 rechter lieschbreuken en 6 linker dijebreuken, in 4 vrouwen en 2 mannen — 3 linker lieschbreuken en 3 rechter dijebreuken, in 2 vrouwen en 1 man — 2 dubbelde breuken, nevens elkander, in de linker liesch en linker dije, in 1 man en 1 vrouw — 2 breuken, naast elkanderen, in de rechter liesch en dije, bij 1 man — 1 linker lieschbreuk, met 1 navelbreuk, in 1 man en in 1 jongetjen — 1 breuk in de rechter liesch en in den navel, bij 1 meisjen.

Bij het tweede duizendtal (*o*) waren er 743 mans- en 257 vrouws-perſoonen, hebbende te zamen 1230 breuken; naamlijk, de eerſten 929, en de laatſten 301; zijnde daarvan in 175 mans- en 27 vrouws-perſoonen, dubbelde of wederzijdſche lieschbreuken; waar onder, ten aanzien van de mannen, ook zakbreuken begrepen zijn: voords waren 566 man- en 89 vrouwlieden in hun rechter- en 169 van de eerſte,

(*o*) Te vinden in de jongstledene uitgave zijner *Verhandel. over de Breuken* enz. bl. 41.

en 55 van de laatsten, in hun linker liesch gebroken — 1 man en 8 vrouwen hadden wederzijdsche dijebreuken — 10 mannen en 25 vrouwen, hadden rechter- en 5 mannen en 20 vrouwen linker-dijebreuken — 8 mannen en 25 vrouwen vond hij met navelbreuken — wijders had ééne vrouw 2 dijebreuken en 1 linker lieschbreuk — 1 jongetjen had 2 lieschbreuken en 1 navelbreuk — 3 mannen en 3 vrouwen hadden ieder ééne rechter liesch- en éénе linker dije-breuk; waarentegen 2 mannen en 3 vrouwen in hun linker liesch en rechter dije gebroken waren — 1 man had aan zijn rechter zijde 1 liesch- en 1 dije-breuk, en 1 ander man 2 zodanige breuken aan deszelfs linker zijde — eindelijk was 1 man en 1 meisjen, ieder met éénе navel- en liesch-breuk voorzien, zijnde die der liesch in des mans linker, en bij het meisjen in haar rechter zijde.

Voords doet de Heer MONNIKHOFF opmerken, dat in dit tweeduizendtal lijders geene navelbreuken van kinderen, die met kleefplaaster en eene gewoone bandagie waren binnengehouden, zijn opgeteld, en welk getal, op zig zelf, vrij aanmerklijk zijn zoude.

II.

OVER DE MINDER GEWOONE BREUKEN.

§. 139.

Door *minder gewoone breuken* verſtaan wij de zodanigen, welken over het geheel meer zeldzaam dan de voorigen zijn. En hier toe kwamen in aanmerking: A.) de *breuken van den buik*, B.) *van de eironde gaten*, C.) *van de bilnaad* en D.) *van de ſchede.*

A.) DE BUIKBREUK.

§. 140.

Eene breuk, welke boven of onder den navel, in de *linea alba.* of aan eene van derzelver zijden voorkomt, noemt men eene *buikbreuk*, (*Hernia ventralis*, of *Hypogastrocele.*)

§. 141.

Derzelver verſcheidenheid beſtaat in:
haare plaats, *grootte en gedaante*;
in *den breukzak*; en in
de deelen welke daarin bevat zijn.

VERSCHEIDENHEDEN, MET OPZICHT TOT DE PLAATS, GROOTTE EN GEDAANTE DER BUIKBREUKEN.

§. 142.

Plaats. — Uit de bepaling (§. 140.) deezer breuken zagen wij, dat dezelven op, of ter zijde van de *linea alba*, en onder of boven den navel voorkomen: de geleerde KLINKOSCH (*p*) heeft de moeite genomen, dit, door voorbeelden uit een groot aantal Waarneemeren, te bevestigen.

Deeze verſcheidenheid is voor den Breukmeester nodig optemerken; want, wanneer zij in eenig deel van de *linea alba* doordringen, dan is derzelver ſpleet vast en peesachtig; daarentegen in eene van derzelver zijden voorkomende, is deeze zacht en vleesachtig (*q*).

Beneden den navel voorkomende, vindt men gewoonlijk het net, of den darm, of beiden te gelijk, in dezelve; doch tusſchen deeze en het zwaardswijze kraakbeen, heeft men er doorgaands de maag in gezien, en daarom de breuken op deeze plaats, zonder onderſcheid, wel

(*p*) *Progr. quo div. Hern.* &c. § VII.

(*q*) Zie RICHTER, Verh. over de Breuk. D. II. bl. 91.

eens *maagbreuken* genoemd; dan, er kunnen ook op deeze plaats, boven den navel, net- en darm-breuken ontſtaan; gelijk wij, zo aanſtonds, door voorbeelden, bevestigen zullen.

§. 143.

Grootte. — De buikbreuken kunnen verbazend groot zijn; LE DRAN (*r*) heeft er eene gezien, die het geheele voorſte gedeelte van den buik, aan beide de zijden beſloeg. — GARENGEOT (*s*) verhaalt eene buikbreuk gezien te hebben, welke tot op het midden van de dijen afhong, en eenen tweeden buik vertoonde; en zegt, dat DE LA PEYRONIE eene beſchrijving aan de *Academie der Heelkunst* heeft gegeven, van twee breuken deezer ſoort, welke nog grooter waren. — Zo ook ſpreekt HENCKEL (*t*) van eene buikbreuk, welke gelijk eenen grooten zak, tot op de knieën nederhong.

§. 144.

Gedaante. — De buikbreuken zijn in hunne

(*r*) Operatien der Heelkunst bl. 105.

(*s*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* I.

(*t*) *Chir. operationen, St.* 4.

gedaante zeer verſchillende: dan eens zijn zij rond of langwerpig, plat of bol, en met een ſmal of breed beginſel; afhanglijk alles van haare eerſte vorming, en van de deelen welke er in bevat zijn, en, onzes inziens, geene nadere opheldering vereisſchen.

VERSCHEIDENHEDEN VAN DEN BREUK-ZAK IN DE BUIKBREUKEN.

§. 145.

Geene breuk is er, welke, over het geheel, minder met eenen breukzak voorzien is, dan de buikbreuk: — immers leert de ondervinding, dat alle zodanige buikbreuken, welke, na vooraf- en door-gaande wonden van het buikvlies volgen, van eenen breukzak ontbloot zijn, en de breukuitmaakende ingewanden, in dit geval, door de wond of het lidteken van het buikvlies en de buikſpieren doordringen, en onder de huid zig bloot, zonder breukzak, vertoonen.

Le blanc (*u*) ſpreekt van zulk eene breuk nabij den navel, waarin een gedeelte van het net en den darm beklemd was; en ik (*v*) (*) ſtaaf

(*u*) Heelk. Operatien. D. II. bl. 284.

(*v*) *Ibid. nót.* (*y*).

(*) In het manuſcript ſtond LEURS.

ſtaaf zulks met een voorbeeld: een perſoon bragt zig zelven, met een mes, eene doorgaande wonde in den onderbuik toe; de wond in de huid genas; doch er bleef ter deezer plaatze eene kleine zwelling over; de toevallen van eene beklemde breuk openbaarden zig, en de lijder ſtierf: bij de ontleding vond men, een gedeelte van den darm, zonder breukzak, in de wond der buikſpieren beklemd.

ULHOORN (*w*) verhaalt het geval van eene buikbreuk, na eene vroeger doorgaande buikwonde, in het genezen lidteken ontſtaan: een Heelmeester zag deeze breuk voor een ettergezwel aan, opende, met een puntig mes de bekleedzelen, en kwetſte tevens de darmen, waaraan de lijder ſtierf.

Zo ook verhaalt SIMON (*x*) verſcheidene aanmerkelijke voorbeelden van buikbreuken, welken het gevolg waren van eene vroegere keizerlijke ſnede.

§. 146.

Dan, daarentegen zijn zodanige buikbreuken, welken uit geene doorgaande buikskwetzingen ontſtaan, of het gevolg van uit- en af-wijkingen

(*w*) Zie HEISTER, Heelk. Onderw. D. II. bl. 899.
(*x*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* I. p. 642.

der ſpiervezelen, of van vroegere verzweeringen deezer deelen zijn, over het geheel, met eenen breukzak, van het buikvlies gemaakt, voorzien. Men zie hiervan de voorbeelden, door HEISTER (*y*), GUNZ (*z*) en anderen opgetekend.

§. 147.

Somwijlen wijken de buikſpieren met het buikvlies te gelijk uit, en maaken eenen tweeden breukzak: van deeze ſoort zegt RICHTER (*a*), zijn die groote breukgelijke gezwellen, die doorgaands een groot gedeelte van den omtrek des onderbuiks inneemen, en eenen zeer breeden *baſis* hebben.

HENCKEL (*b*) ſpreekt van verſcheidene zulke breuken; ééne derzelven nam het geheele voorſte gedeelte van den onderbuik, van de borst tot de ſchaambeenderen, in, en hing, gelijk eenen grooten zak, tot op de knieën neder. Eene zwangere vrouw had dergelijk eene breuk, die de Heer HENCKEL hierom door de kunst verloste; na de verloſſing was de voorſte omtrek van den onderbuik derwijze verſlapt, dat

(*y*) *Diſſ. de Hern incarcerata ſuppur. Helmſtad.* 1758.
(*z*) *Obſerv. Anat-Chir. de Herniis.*
(*a*) Verh. over de Breuken D. II. bl. 92.
(*b*) *Chirurgiſche Operationen*, 4 Stuk, §. 67 en 76.

men denzelven, met de hand, diep in de holligheid van den buik kon drukken. — Men zie ook het zo even (§. 143.) aangeroerde geval van den Heere LE DRAN.

VERSCHEIDENHEID DER INGEWANDEN, WELKEN IN DE BUIKBREUKEN BEVAT ZIJN.

§. 148.

Het net, de darm, de maag, de lever, de ronde band van dezelve, de milt, de blaas, en de baarmoeder, heeft men, ieder alleen, of eenige derzelven te gelijk, in deeze breuken gevonden.

§. 149.

Het net — LE DRAN (c) zegt, veele netbreuken langs of ter zijde van de *linea alba* gezien te hebben, en bevestigt zulks, met een aanmerkelijk voorbeeld.

§. 150.

De darm — Dat de darmen in deeze breuk

(c) Heelk. Aanmerkingen, Aanm. 63.

voorkomen, hebben wij zo even (§. 145.) uit de waarneemingen van de Heeren LE BLANC, ULHOORN en mij gezien; men zie ook LA CHAUSSE (*d*) en MERY (*e*).

En dat maar een gedeelte van den darmbuis in deeze breuk is bevat gevonden, daarvan vinden wij een voorbeeld door LITTRE (*f*) aangetekend; hij vond naamlijk, aan de zijde van de *linea alba*, eene zodanige breuk, waarin eene zijde van het *colon* bevat was.

§. 151.

Het net en de darm — Dat ook het net en de darm, te gelijk, in deeze breuken kunnen voorkomen, zagen wij reeds (§. 145.) uit de waarneeming van den Heere LE BLANC: LA CHAUSSE (*g*) heeft ook de zodanige aangetekend; en T. BARTHOLINUS (*h*) vond zulk eene breuk, bij eene bejaarde vrouw, een weinig beneden het zwaardwijze kraakbeen.

(*d*) *Disf. de Hern. ventr. in* HALL. *Coll. disp. Chir. Tom.* III.

(*e*) *Mem. de l'Acad. des Sciences de Par. Ann.* 1714. p. 259.

(*f*) *Ibid. Ann.* 1704. p. 200.

(*g*) *Loc. cit.*

(*h*) *Hist. Anat. Cent.* II. *Hist.* 25.

§. 152.

De maag — Tusſchen den navel en het zwaardwijze kraakbeen, heeft men meermaalen de maag in eene breuk gevonden; GARENGEOT (*i*) deelt een geval van eene maagbreuk mede, ter plaatze van het zogenaamde maagkolkjen, bij het zwaardwijze kraakbeen: bij twee anderen zag hij eene maagbreuk, ter zijde van het zwaardwijze kraakbeen. — *Zo* ook heeft PIPELET (*k*) verſcheidene maagbreuken onder en ter zijde van het zwaardwijze kraakbeen gezien, en bevestigt zulks met zeven aanmerkelijke gevallen: RENEAULME (*l*) verhaalt, dat een Heelmeester, bij eene vrouw, eene maagbreuk, die twee vingeren breed onder het zwaardwijze kraakbeen, een geklemd gezwel maakte, wilde openen, in meening zijnde dat het een *abſces* was; doch hierin gelukkig werd voorgekomen.

Dat de maag met andere ingewanden, te gelijk, in de breuk kan bevat zijn, daarvan vindt men in de Verhandelingen van de Heeren

(*i*) *Mem. de l'Acad R. de Chir. Tom.* I. p. 702.

(*k*) *Ibid. Tom.* IV. p. 188.

(*l*) Verh. over de Scheurſels of Darmbreuken, bl. 81.

GUNZ (*m*) en LA CHAUSSE (*n*) de voorbeelden opgetekend.

§. 153.

De lever — Bij eene aangeborene breuk, heeft men de lever, nabij den navel, buiten den buik gevonden (*o*).

§. 154.

De ronde band van de lever —— KLINKOSCH (*p*) vond, bij de ontleding van eene vrouw van 70 jaaren, ter plaatze alwaar de rechte ſpier de eerſte peesachtige ſtreep heeft, eene buikbreuk, in welke de ronde band van de lever, ter langte van 6 duimen, bevat was.

§. 155.

De milt — Zo ook heeft HILDANUS (*q*) bij eene vrouw van 30 jaaren, na den dood, de milt in eene buikbreuk, aan de linker zijde, onder den navel gevonden.

(*m*) *Obſ. Anat. Chir. de Herniis*, Cap. XX.
(*n*) *Loc. cit.*
(*o*) *Vid.* E. N. C. *Dec.* 1 a 2. *Obſ.* 88. p. 162.
(*p*) *Loc. cit.* §. IX.
(*q*) *Epist.* 55.

§. 156.

De blaas — En LEVRET (*r*) heeft in dezelve de blaas gevonden.

§. 157.

De baarmoeder — DE GRAAF (*s*) tekent het geval op, waarin men, na den dood, eene verbazende groote en verharde baarmoeder, in eene buikbreuk aan de linker zijde, beneden den navel, vond, en in welke 40 ponden waters bevat was. — RUYSCH (*t*) zag bij eene vrouw, die vooraf in den onderbuik, nabij de liesch, een ettergezwel gehad had, dat de bevruchte baarmoeder aldaar doordrong en tot aan de knieën afhing. — En VAN SOLINGEN (*u*) ſpreekt van eene bezwangerde baarmoeder, welke als eenen zak over de lieſchen hing; en bevestigt dit wijders (*v*) door een ander voorbeeld.

(*r*) *Vid.* VERDIER, *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* II. *Obſ* 11. p. 23.

(*s*) *De Mulier. organ.* Cap. 8 p. 189.

(*t*) *Alv. Dec.* 11. §. IX.

(*u*) *Embryulcia vera. p. 7.*

(*v*) *De Mulier. et Infant. Morb. Obſ.* XXI.

§. 158.

Dan er is nog eene andere ſoort van buikbreuken, waarin één of meer der buiks-ingewanden zig in de holligheid van de borst plaatzen, en deswegen door den Heer VAN GEUNS (w) *borstbreuk der buiks-ingewanden* genaamd.

Doch daar deeze breuk niet onder het bereik van de Heelkunst, noch derzelver kennis tot de nodige vereischten van een' goed' Breukmeester behoort, zullen wij, in deeze Verhandeling, van dezelve niet ſpreeken, maar ons alleenlijk vergenoegen, den weetgierigen te wijzen, naar de Verhandeling van den zo even gemelden Hoogleeraar M. VAN GEUNS, in welke men hiervan verſcheidene en verſchillende voorbeelden vindt opgetekend.

B.) DE BREUK VAN HET EIRONDE GAT.

§. 159.

Door eene breuk van het eironde gat, (*Hernia foraminis ovalis*) verſtaat men eene breuk, welke uitzakt door de binnenſte uitranding van het eironde gat der ongenaamde beenderen, tusſchen de uitwendige ſchaambeens- en driehoof-

(w) Holl. Maatſ. D. VIII. ſt. 1. bl. 169.

dige ſpieren, onder de huid; maakende een gezwel aan het bovenſte en binnenſte gedeelte der dije.

§. 160.

De voornaamſte onderſcheiding in deeze breuk is: of zij aan ééne dan aan beide de zijden plaats heeft; of het net, den darm, of de blaas er in bevat is; of dat de twee eerstgemelde er te gelijk in voorkomen; en eindelijk, of zij bij vrouwen alleen, of ook bij mans gevonden wordt. — Van dit alles leveren de volgende waarneemingen de voorbeelden op.

§. 161.

Aan ééne en beide de zijden — GARENGEOT (x), die deeze breuken het eerst ſchijnt beſchreven te hebben, doch tevens erkent, dat ARNAUD dezelven vóór hem heeft waargenomen; na alvorens een geval van eene beklemde breuk van het rechter eironde gat, bij eene vrouw, welke hij had binnen gebragt, verhaald te hebben, maakt gewag van eene dubbelde breuk van die ſoort, door den Heer DUVERNEY waargenomen, en aan de Koninglijke Academie

(x) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom. I.* p. 709.

der Weetenſchappen medegedeeld: DUVERNEY naamlijk, vond in het bekken van eene vrouw, die hij ontleedde, twee gedeelten van een darm, die het buikvlies aan de bovenſte deelen van de beide eironde gaten hadden ingedrukt, en twee gezwellen gemaakt, elk ter grootte van een ei, tusſchen den voorſten koker van de *musculus triceps* van elke zijde.

Voords zegt GARENGEOT, van den Heere HOMMEL een ſtuk bereid buikvlies gezien te hebben, dat over de eironde gaten geweest was, en waarin, ter plaatze van ieder gat, het *peritonæum* ingedrukt was, en twee zakken geformeerd had, welke ieder een groot duiven-ei konde bevatten. — Men zie ook VOGEL (*y*), welke eene ſoortgelijke dubbelde breuk heeft aangetekend.

§. 162.

Netbreuken van het eironde gat — De Heer MALAVAL (*z*) deelt eene waarneeming mede, van eene breuk van het eironde gat, welke men niet geheel konde inbrengen, en aan welke de Heer ARNAUD de operatie verrichtte: de breukzak geopend zijnde, vond hij in denzelven een

(*y*) *Von den Bruchen*, ſ. 204.

(*z*) *Vid.* GARENGEOT, *loc. cit.*

gedeelte van het net; de breuk lag tusſchen de voorſte hoofden van de *musculus triceps*.

§. 163.

Darmbreuk van het eironde gat — Dat men de darmen in die ſoort van breuken heeft aangetroffen, heeft men reeds (§. 161.) uit de waarneeming van den Heere DUVERNEY gezien. — Zo ook vond HEUERMAN *(a)*, in het ligchaam van eene vrouw, in eene zodanige breuk, anderhalve vinger lengte van het *ileum* bevat.

§. 164.

Net- en darm-breuk van het eironde gat — CAMPER *(b)* vond, bij de ontleding van een lijk van 17 jaaren, dat het buikvlies, ter langte van twee duimen, door de eironde gaten, langs de *vaſa obturantia* was uitgezakt, en in deszelfs breukzak een gedeelte van het net en van den omgewonden' darm bevattede. — Voords zegt hij, bij het ontleeden van lijken, meermaalen gezien te hebben, dat het buikvlies door deeze gaten, langs de gemelde vaten uitgezakt, eene breuk had gemaakt.

(a) *Chir. Oper.* 1. *Band.* ſ. 578.
(b) *Dem. Anat. Path. Lib.* II. C. 6. §. 1.

§. 165.

Blaasbreuk van het eironde gat — Men heeft, behalven het net en den darm, ook de pisblaas in deeze breuk gevonden: de Heer GUNZ (*c*), onder anderen, heeft hiervan een voorbeeld opgetekend.

§. 166.

Breuk van het eironde gat bij beide de fexen — De vrouwen zijn, over het geheel, meer dan de mannen aan deeze breuk onderhevig: flechts heeft men dezelve, voor zo veel ik weete, maar éénmaal bij een mansperfoon gezien: GARENGEOT (*d*) verhaalt hiervan de waarneeming; het gezwel zat aan de rechter dije, nabij het *perinæum*, en werd voor een *abfcès* gehouden; doch daarop drukkende, fchoot de darm eensklaps naar binnen.

C.) BREUK VAN DE BILNAAD.

§. 167.

Eene breuk, welke zig bij mannen tusfchen den endeldarm en de pisblaas, en bij vrouwen

(*c*) *Loc cit. Cap.* XXI.
(*d*) *Loc. cit.*

tusſchen deezen zelfden darm en de ſchede, nábij de opening van den aars, aan ééne der zijden van de bilnaad vertoont, wordt een bilnaadsbreuk (*hernia perinæi*) genaamd.

§. 168.

Dan eens is in deeze breuk een darm, en andermaal heeft men er de blaas in gevonden.

§. 169.

Somwijlen is deeze breuk uiterlijk niet zichtbaar; BROMFIELD (*e*) verhaald hiervan eene waarneeming: hij verrichtte eens het ſteenſnijden aan een' jongeling, die eenen ſteen in den hals van de blaas had; hij bragt de *Catheter* zo ver als de ſteen het toeliet in de pisbuis, tot aan de voorſtaanders, en ſtootte den ſteen door het *Gorgeret* in de blaas terug; het *Gorgeret* volgde den ſteen, maar rees achter de ſchaambeenderen zo ſterk opwaards, dat de Heer BROMFIELD dacht, dat dit werktuig zig eenen verkeerden weg gebaand had; doch hij ontdekte wel rasch dat het in de blaas was. Terwijl hij den ſteen met de tang wilde vatten, kwam er

(*e*) *Chirurgical Obſervations.*

onverhoeds eene groote blaas te voorſchijn, die aan ſtukken barstte, en op dit oogenblik zakte er aanſtonds een aanzienlijk gedeelte dunne darmen uit de wonde. De Heer BROMFIELD zettede de kunstbewerking voord, liet de darmen terug drukken en haalde den ſteen uit.

„ In dit geval, lag buiten twijfel", zegt de Heer RICHTER (*f*), „ eene breuk tusſchen „ de blaas en den endeldarm, die waarſchijnelijk „ door den tijd volkomen uitgezakt, en in de „ bilnaad te voorſchijn zou zijn gekomen. — „ De blaas, die uitzakte en openbarſte, was „ waarſchijnelijk de breukzak, die misſchien bij „ het ſteenſnijden gekwetst was geworden, en „ hierom, door het ſchreeuwen des lijders, vol„ komen geſcheurd was."

§. 170.

Het beſtaan van eene volkomene bilnaadsbreuk, in welke een gedeelte van het *ileum* bevat was, vinden wij, door de volgende ontleedkundige waarneeming van den Heere CHARDENON (*g*) bevestigd. CHARDENON naamlijk, vond bij een lijk, na hij den onderbuik geopend had,

(*f*) Verh. over de Breuken. D. II. bl. 137.

(*g*) Zie RICHTER, *ibid.* bl. 140.

den omgewonden' darm in het midden van 't bekken, tusſchen de blaas en den rechten darm, neêrgezakt: toen hij den darm opwaards trok, zag hij een' breukzak, die bijna een duiven-ei kon bevatten; zijne opening was naauwer dan zijnen bodem, en deszelfs bovenſte rand hard en vereelt. De Heer CHARDENON bragt den vinger in den breukzak, lag de hand op de bilnaad, en voelde duidelijk dat tusſchen de hand en den vinger, niets als de uitwendige huid bevat was: toen de breukzak met plukzel opgevuld werd, zag men uitwendig zeer duidelijk een gezwel.

Zo ook heeft SMELLIE (*h*) verſcheidene deezer breuken, zo wel bij zwangere als andere vrouwen, waargenomen en medegedeeld; doch bij gebrek eener ontleed- of nadere heelkundige onderzoeking, kunnen wij van derzelver bijzondere verſcheidenheden niet ſpreeken.

§. 171.

Dat de blaas ook in deeze breuken kan bevat zijn, daarvan vindt men, onder anderen, bij VERDIER (*i*) twee gevallen, door de

(*h*) Vroedk. Waarn. D. II.

(*i*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* II. p. 25.

Heeren MERY en CURADE waargenomen, aangetekend. —— PIPELET (*k*) vond ook eene blaasbreuk in de bilnaad, bij eenen man van 60 jaaren.

D.) SCHEDE-BREUK.

§. 172.

Wanneer eenig buiks-ingewand, de ſchede, aan ééne van derzelver zijden, in een gezwel uitzet en verlangt, zo wordt dit eene breuk der ſchede (*Hernia vaginalis*) genaamd.

§. 173.

De verſcheidenheid in deeze breuken, bepaalt zig tot derzelver plaats, en tot de ingewanden die er in bevat zijn.

§. 174.

Met betrekking tot haare plaats, komt zij gewoonlijk aan éénе van derzelver zijden voor; doch zij kan ook van achteren tusſchen den endeldarm en ſchede, en van vooren tusſchen dit deel en de blaas ontſtaan.

§. 175.

(*k*) *Ibid. Tom.* IV. p. 181.

§. 175.

De ingewanden, welke men in deeze ſoort van breuken heeft gevonden, zijn het net, de darmen, de blaas, de baarmoeder, trompetten, eiërnesten, breede en ronde banden, en pisleiders.

§. 176.

Het net — LEVRET, zegt de Heer RICHTER (*l*), heeft het net in eene breuk der ſchede gevonden.

§. 177.

De darmen — Meermaalen heeft men er de darmen in waargenomen. GARENGEOT (*m*) zag zulk eene breuk, waarin de darm, dwars door het bovenſte rechter zijdelijk deel van de *vagina*, tot buiten de lippen der ſchamelheid, beursgewijs uitzakte. — En GUNZ (*n*) verhaalt een geval, waarin een Heelmeester deeze breuk voor een ettergezwel aanzag, en hetzelve opende; waarna onmiddellijk de darmen, door de gemaakte opening in de ſchede, naar buiten drongen.

(*l*) Verh. over de Breuken, D. II. bl. 118.

(*m*) *Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom.* I. p. 707.

(*n*) *Loc. cit.* Cap. XIX. p. 83.

§. 178.

De blaas — Niet zelden is de blaas in deeze breuk aanwezig. — LEVRET (*o*) zag bij eene vrouw eene fchede-blaasbreuk, hangende tusfchen de beenen, ter grootte van een vuist: deeze vrouw verzekerde hem, dat dezelve eenmaal, toen zij eens 10 uuren op een rijtuig, zonder pis-ontlasting had geweest, de grootte van een kindshoofd had. —— Op eene andere plaats (*p*) fpreekt LEVRET van eene andere vrouw, die te gelijk eene dije- en eene fchedeblaasbreuk had. — Zo ook vond RICHARD DE HAUTESIERCK (*q*) in het lijk van eene vrouw, behalven twee lieschbreuken, eene fchede-blaasbreuk. —— En DE HAEN (*r*) heeft waargenomen, dat eene vrouw, eene dubbelde fchedebreuk had, bevattende het eene gezwel eenen darm, en het andere, de blaas.

§. 179.

De baarmoeder, trompetten, eiërnesten, breede

(*o*) *Esfai fur l'abus des Regles générales &c.* p. 155.
(*p*) *Obf fur les Polypes*, p. 145.
(*q*) *Recueil d'Obferv. de Med. des Hopitaux Milit. Tom. I.* p. 110.
(*r*) *Ratio Medendi Pars. I. Cap. 7.*

en ronde banden en pisleiders. —— De Heer WHITE (*s*) zag eene dienstmaagd van 25 jaaren, bij welke eene schedebreuk, 7 of 8 duimen langte, buiten de schaamdeelen hing: na haaren dood vond men, dat in deeze schedebreuk, behalven de blaas, waarin een groote steen was, de baarmoeder, trompetten, eiërnesten, breede en een gedeelte van de ronde banden, en de pisleiders bevat was.

§. 180.

Dat er in de schede ook somwijlen eene darmbreuk geboren wordt, door eene scheuring van derzelver bekleedzelen, is van veelen waargenomen: DE MAN (*t*), onder anderen, beschrijft eene waarneeming, waarin, bij eene moejelijke verlossing, een gedeelte van den kronkeldarm, door eene opening, in de schede uitzakte; en dit zelfde wordt door deezen kundigen Geneesheer, door veele andere voorbeelden, bevestigd.

§. 181.

Zo ook verhaalt ETTMULLER (*u*) twee

(*s*) *Medical Observations and Inquiries by a Society of Physicians in Lond. Vol.* III. p. 1.

(*t*) Holl. Maats. D. XVI. st. 2. bl. 288.

(*u*) *Colleg. Pract.* p. 1.

gevallen uit SCHENKIUS en NANZELIUS, waarin de darmen, door eene ſcheur in de baarmoeder eener kraamvrouw, waren doorgedrongen. — En VAN SOLINGEN *(v)* bevestigt dit zelfde met eene waarneeming.

§. 182.

Dat, bij het omkeeren en uitzakken der baarmoeder, ſommigen der buiks-ingewanden mede kunnen uitzakken, en des ter deezer plaatze, op deeze wijze, eene breuk kunnen maaken, daarvan vinden wij bij VAN SOLINGEN *(w)*, CAMPER *(x)*, VOGEL *(y)*, LE BLANC *(z)*, en anderen, voorbeelden opgetekend. — Dan daar dit ſoort van breuken, meer tot de uitzakking deeze baarmoeder, dan tot het leerſtuk der breuken behoort, zo ontſlaat het ons deswegen, om er, ter deezer plaatze, iet meer van te zeggen.

(v) De Mulier. et Infant. Morb. Obſ. 54.

(w) Ibid. Obſ 50.

(*x*) In de Voorr. voor MAURICEAU, Ziekte der Zwang. Vr. bl. 64.

(*y*) Verh. over de Breuken, bl. 48.

(*z*) Heelk. Oper. D. II. bl. 26.

III.

Over de zeldzaame breuken.

§. 183.

Het ſpreekt van zelf, dat wij door *zeldzaame breuken*, de zodanigen verſtaan, welke onder alle breuken, de allerzeldzaamſte zijn. — Hier onder behoort de *rug-* de *lenden-* en de *heiligbeens-breuk.*

1.) De rugbreuk.

§. 184.

De Heer PAPEN (*a*) heeft eene rugbreuk waargenomen en beſchreven. —— Hij vond, naamlijk, deeze breuk in het lijk van eene boerin van 50 jaaren; uitwendig zag men een groot zakachtig gezwel, van den aars tot aan de kuiten afhangende; de huid was op het gezwel geſpannen, glanzig, en met veele dikke bloedvaten voorzien; het gezwel was een el lang, en had de gedaante van eene langwerpige en aan zijn' hals hangende fleſch. Aan zijn begin ſtrekte het zig uit van de rechter zijde der opening van den aars, over de groote bilſpier tot

(*a*) *Vid.* HALLER, *Coll. disp. Chir. Tom.* III. p. 213.

aan het heiligbeen, en zijne grondvlakte was langwerpig rond. — In deezen zak vond men, behalven een weinig geelachtig water, het net, en bijna alle de darmen, nevens het rechter eïernest, dat vol verhardingen en waterblazen was, met de trompet van FALLOPIUS. — Toen men alle de darmen, naar binnen had weggenomen, verscheen de opening, waardoor deeze breuk uitgezakt was: zij was aan de rechter zijde van de opening van den aars en van het staartbeen, en strekte zig uit tot aan het heiligbeen; en men kon, met weinig moeite, den vinger door dezelve van binnen naar buiten, in den zak brengen.

Eenige systematische Schrijvers, hebben deeze breuk, en niet ongegrond, onder den naam van *heupbreuk* beschreven; doch wij hebben verkozen in dezelve den naam van *rugbreuk* te behouden, om dat derzelver Waarneemer zelf, ze aldus genoemd heeft.

2.) DE LENDENBREUK.

§. 185.

Van eene *lendenbreuk* vinden wij eene waarneeming, door den Heere HEUERMANN (*b*)

(*b*) *Vermischte Bemerkungen*, II. Band. §. 331.

aangetekend: eene vrouw van 46 jaaren, kreeg een zeer pijnlijk gezwel in de lenden, het welk eindelijk tot verzweering overging. Na de opening van het gezwel, vond men het eene darmbreuk te zijn, en den darm reeds, door de verettering, opengebroken; en uit welken eene lange worm te voorschijn kwam.

3.) De breuk door het heiligbeen.

§. 186.

Een jong, doch zeer oplettend en kundig Heelmeester, toonde mij onlangs eene vrouw met een zeer zeldzaam gebrek; en verzocht er mijne gedachten over. — Deeze vrouw onderzoekende, vond ik, ter plaatze van het heiligbeen, een gezwel, ter grootte van een kindshoofd, het welk met een breed beginzel, uit het midden, een weinig naar de rechter zijde, van dit been scheen voordtekomen, en zeer zacht op het aanraaken was: dit gezwel met beide mijne handen vattende, kon ik hetzelve aanmerkelijkverkleinen, en voor een gedeelte terug brengen; doch wanneer de vrouw eenigzins perste, even als of zij wilde afgaan, drong het gezwel weder tegen mijne hand aan, naar buiten; en dit was nog duidelijker en sterker, wanneer zij hoestte — deeze verschijnzelen deeden mij vermoeden, dat dit gebrek eene breuk was.

Op mijn onderzoek, naar het eerste beginzel van dit gebrek, verhaalde mij de lijderes, die thans 46 jaaren oud was, dat zij, voor omtrent zeven jaaren, wanneer zij in den beginne van haare veertiende zwangerheid was, zeer hard op haaren rug, en wel op die plaats, alwaar zij nu het gezwel had, gevallen had; dat zij echter deeze zwangerheid gelukkig ten einde bragt, zonder veel ongemak van dien val gevoeld te hebben; doch kort daarop, voor de vijftiende keer zwanger wordende, onlijdelijke smerte ter deezer plaatze gevoelde; en welke, met de voordgang der zwangerheid nog heviger toenamen, zonder dat men aan de deelen van buiten de minste verandering kon bespeuren. — Dan deeze zwangerheid, hoe smartlijk ook, liep nogthans ook wel af, en zij verloste gelukkig; hoewel de pijn, na de verlossing, bleef aanhouden — dan, weinige dagen na haare verlossing, op een oogenblik, dat zij, op het bed liggende, buiten hetzelve naar den grond reikte, om van daar iet zwaars optetillen, gevoelde zij eene geweldige knap in haaren rug, of liever ter plaatze van het midden des heiligbeens, en oogenblikkelijk met de hand daarna voelende, voelde zij, ter deezer plaaze, een gezwel, ter grootte van een vuist; met dat gevolg, dat haare inwendige pijn weg was — dit gezwel, dat los en verschuif-

baar onder de huid zat, en niet kon terug gebragt worden, groeide echter, binnen eenige maanden, tot eene aanmerkelijke grootte, en wel zo, dat een Heelmeester besloot hetzelve wegteneemen: — hij opende derhalven de huid, en sneed er in de daad een vast vezelachtig ligchaam uit, dat de kleur en vastigheid had, zo zij zig uitdrukte, *van een half gaar gekookte lever*, en meer dan drie ponden was. — De wond heelde, en het gebrek scheen genezen; doch weldra kwam, na deeze geneezing, andermaal, ter zelfder plaatze, zo dikwerf zij ten stoelgang ging, en eenigzins perste, een gezwel naar buiten; dat eindelijk grooter werd en buiten bleef; en nu sinds omtrent vijf jaaren, tot die grootte was toegenomen, als het zig thans vertoonde: somwijlen is het gezwel zeer pijnlijk; en in dit geval is zij meermaalen aan braakingen onderhevig; vooral heeft dit 's morgens, bij het ontwaaken, plaats Voor het overige schijnt zij tamelijk gezond; alleen is haar rechterbeen, meer dan het linker zwak, en zichtbaar vermagerd.

Uit al dit bovenstaande derhalven, besloot ik dit gebrek *eene breuk door het heiligbeen* te moeten noemen: en heb insgelijks gemeend, dezelve, ter deezer plaatse, op de lijst der zeldzaame breuken te mogen stellen. — Terwijl wij tevens hoopen, dat, in het vervolg, een naauwkeurig

ontleedkundig onderzoek, over een en ander het nodige licht verſpreiden zal.

---

§. 187.

Dus meenen wij, een onderwerp te hebben afgehandeld, welks kennis volſtrektlijk den grondſlag voor ieder goed Breukmeester zijn moet — Wij hebben in hetzelve doen zien, wat de oude, laatere, en hedendaagſche Genees- en Heelkundigen, door eene breuk verſtaan, en welk gebrek er alleen voor genomen moet worden — Wijders, hoe verſcheiden de breuken, niet alleen met opzicht tot haare plaats, en ingewanden, die er in bevat zijn, zijn kunnen; maar hoe aanmerkelijk verſcheiden iedere breuk op zig zelve kan zijn. Wij hebben dit voornaamlijk meer omſtandig in de afdeeling der *gewoone breuken*, als het meest ter kunstbewerking voorkomende, aangetoond; niettegenſtaande wij ons tevens beijverd hebben, om het geene de ondervinding in de andere breukſoorten heeft opgeleverd, aan teſtippen en medetedeelen.

En hiermede hoopen wij, aan het belangrijke doel deezer Vraag, voldaan te hebben.

Certos fert experientia fructus.